

ПРОЦЕДУРА ДОБОРУ СУДДІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Гончар О. О.

ВСТУП

Вагоме значення та роль Конституційного Суду України обумовлені його високим статусом і повноваженнями, завдяки яким його рішення можуть впливати на політичні та соціально-економічні процеси у державі. В силу основного обов'язку конституційних судів захищати і забезпечувати дотримання Конституції, вони обов'язково контролюють інші гілки влади, тому, власне, й конфліктують з ними. Така контрольна функція вимагає від суддів Конституційного Суду абсолютної незалежності при прийнятті рішень. Водночас, судді Конституційного Суду України призначаються трьома суб'єктами: Президентом України, Верховною Радою України і З'їздом суддів України, два з яких є політичними органами, хоча й обрані на всеукраїнських виборах. Тому, критерії та процедура відбору суддів Конституційного Суду мають бути відкритими й зрозумілими громадянському суспільству, проводитися на конкурсних засадах, щоб забезпечити їх «незалежність» при прийнятті рішень в майбутньому, адже ми повинні враховувати, що більшість із складу Конституційного Суду призначаються завдяки підтримці однієї чи кількох політичних партій. Головною метою конкурсної процедури призначення суддів Конституційного Суду є не призначення осіб з невідомими політичними переконаннями, а забезпечення того, що після призначення особа може працювати без будь-якого тиску чи впливу з боку політичних чи інших зовнішніх суб'єктів. Оскільки в наш час більшість політичних питань стають судовими, що продемонстрував досвід України, добір суддів Конституційного Суду є важливою частиною регулювання конституційного судочинства. Тому, у цьому розділі монографії ми дослідимо еволюцію українського законодавства щодо процедури добору суддів Конституційного Суду України з часу здобуття Україною незалежності по даний час. Як впливає з нашого дослідження, відбір суддів Конституційного Суду України впродовж всього часу його діяльності був питанням політики. Проте, вимагати неполітичного процесу відбору було б нереально. Зазвичай держави самостійно вирішують питання створення власного органу конституційної юрисдикції і не мають будь-яких міжнародно-правових зобов'язань щодо відбору суддів конституційних судів. Проте, побічно,

є деякі міжнародні вимоги, які тут повинні виконуватися. Цей фактор не оминув Україну. На шестирічний перехідний період, до складу Дорадчої групи експертів включено три міжнародні експерти для процесу попереднього відбору суддів Конституційного Суду України на основі оцінки їх доброчесності та професійних навичок, відповідно до рекомендацій Венеційської комісії. Тому, ми проаналізуємо законодавчі елементи, які поступово наближали процес відбору суддів Конституційного Суду в Україні до притаманного конституційним демократіям, адже основною метою процесу відбору є призначення незалежних, компетентних і досвідчених суддів, а також збалансований і законний склад Конституційного Суду України.

1. Законодавче закріплення порядку формування та кількісного складу Конституційного Суду України у період з 1991 по 1996 роки

У зв'язку з прийняттям 16.07.1990 р. Декларації про державний суверенітет України, 19.06.1991 р. Верховна Рада схвалила Концепцію нової Конституції України¹, в якій вперше заявлялось про намір створити Конституційний Суд². Законом Української РСР від 19.06.1991 р. № 1213а-ХІІ «Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР»³ було передбачено інститут Конституційного Суду⁴ і на основі його положень до ст. 112 Конституції України (1978 року) внесені зміни та доповнення щодо порядку формування та кількісного складу Конституційного Суду України (далі – КСУ), який «обирається Верховною Радою України на десять років з числа спеціалістів у галузі права у складі Голови, двох заступників Голови і 12 членів Суду»⁵. Вимог до кандидатів у судді КСУ Конституція України (1978 року) не визначала. Однак, обрані до КСУ особи, не могли «одночасно входити до складу інших державних органів, діяльність і акти яких є піднаглядними Конституційному Суду,

¹ Про Концепцію нової Конституції України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 19.06.1991 № 1213-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-12#Text>

² Мироненко О. М. Історія Конституції України. К.: Ін Юре, 1997. 60 с. С. 46. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Myronenko_Oleksandr/Istoriia_Konstytutsii_Ukrainy.pdf?PHPSESSID=0gpfohkdbjbb7b0gtr3b6ba06

³ Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон України від 19.06.1991 № 1213а-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213%D0%B0-12#Text>

⁴ Шаповал В.М. Конституційний Суд України. Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2008. 568 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Konstitutsiyny_Sud_Ukraini

⁵ Конституція (Основний Закон) України: Закон від 20.04.1978 № 888-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#o384>

а також бути народними депутатами України чи належати до будь-яких політичних партій і рухів»⁶.

Організація і порядок діяльності КСУ були деталізовані Законом України від 03.06.1992 р. № 2400-ХІІ «Про Конституційний Суд України» (далі – Закон № 2400-ХІІ), яким розширено вимоги до суддів КСУ щодо несумісності зайняття будь-яких посад, «крім викладацької і наукової у вільний від роботи час» (ч. 2 ст. 6) та у ч. 1 ст. 6 Закону № 2400-ХІІ закріплені вимоги до кандидатів у судді КСУ: «громадянин України, який має виборчі права, досяг на день обрання не менше 40 років і має вищу юридичну освіту, стаж практичної, наукової або педагогічної діяльності в галузі права не менш як 15 років»⁷. Законом № 2400-ХІІ урегульовувалась процедура обрання судді КСУ Верховною Радою України (далі – ВРУ, Верховна Рада). Персональний склад суддів за погодженням пропонували Голова ВРУ і Президент України у рівній кількості. Якщо згоди не досягалося, – то кандидатури подавалися відповідно до Конституції України. Кандидатури на посади суддів КСУ попередньо обговорювалися на засіданнях постійних комісій ВРУ, після чого Голова, заступники Голови і кожний член КСУ обиралися «в індивідуальному порядку таємним голосуванням шляхом подачі бюлетнів» (ст. 5)⁸.

Постановою ВРУ від 03.06.1992 № 2401-ХІІ щодо порядку введення в дію Закону № 2400-ХІІ передбачалося провести вибори КСУ в червні 1992 року (п. 2)⁹. 01.07.1992 р. Верховною Радою, за поданням Президента України та Голови ВРУ, Головою КСУ був обраний Л. П. Юзьков, якого «як неперевершеного професіонала, людину об'єктивну, гуманну і доброзичливу цінували всі партії та рухи України»¹⁰. Тоді ж було обрано ще кілька суддів КСУ, однак рішення лічильної комісії про їх обрання так і не було затверджено, – згадує суддя КСУ М.Д. Савенко¹¹. Таким чином, ВРУ фактично заблокувала створення КСУ, а зважаючи на той факт, що у 1995 р. Л. П. Юзьков помер, то можна констатувати, що в Україні більш ніж чотири роки КСУ

⁶ Там же.

⁷ Про Конституційний Суд України: Закон України від 03.06.1992 № 2400-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2400-12#o28>

⁸ Там же.

⁹ Про порядок введення в дію Закону України «Про Конституційний Суд України»: Постанова Верховної Ради України від 03.06.1992 № 2401-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2401-12#Text>

¹⁰ Юзьков Леонід Петрович. URL: <https://constitutionalist.com.ua/iuzkov-leonid-petrovych/>

¹¹ Савенко М. Д. Історія конституційної юстиції України. *Наукові записки НаУКМА*, 2002. Т. 20. Спеціальний випуск : у двох частинах. Ч. 2. С. 355-359. С. 357. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/ff4a125f-e869-48ba-8499-23bd3ec94904>

так і не був сформований. Причиною цього Т. О. Цимбалістий вважає «незавершеність та слабкість положень про КСУ, зокрема недосконалий порядок його формування»¹², а Н. О. Бондаренко прямо назвала таку процедуру добору та призначення суддів КСУ кулуарним вирішенням питань «працівниками апарату Президента України та представниками політичних партій, що входять до парламенту, внаслідок чого ВРУ не змогла обрати склад КСУ за законом про КСУ 1992 року»¹³.

Формуванням конституційних положень щодо процедури добору суддів КСУ можна вважати прийняті ВРУ Проекти Конституції України 1992 і 1993 років для обговорення на всеукраїнському референдумі.

Постановою ВРУ від 01.07.1992 р. № 2525-ХІІ «Про проект нової Конституції України» питанню добору суддів КСУ було присвячено ст. 240 розділу VIII «Охорона Конституції», за якою до складу КСУ мали входити Голова, два заступники і 22 члени КСУ, які цією ж статтею визнавалися суддями КСУ. Кандидат на посаду судді КСУ мав відповідати таким вимогам: 1) бути громадянином з правом голосу; 2) досягнути 40 років на день обрання; 3) бути кваліфікованим юристом; 4) мати стаж практичної, наукової або педагогічної роботи в галузі права не менше 10 років. Також, кандидат не міг «бути членом політичних партій, рухів і професійних спілок, брати участь у політичній діяльності, мати будь-який представницький мандат, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової і викладацької у вільний від роботи час» (ст. 208, ст. 241 Проекту Конституції України 1992 року)¹⁴.

Голову КСУ було запропоновано призначати таємним голосуванням на спільному засіданні Ради Депутатів і Ради Послів Національних Зборів за спільною пропозицією Голови Національних Зборів і Президента. Заступників Голови і суддів КСУ пропонувалося призначати в індивідуальному порядку таємним голосуванням на роздільних засіданнях Ради Депутатів і Ради Послів Національних Зборів порівну від кожного органу. Кандидатури на посади суддів КСУ мали право пропонувати Голови Ради Депутатів і Ради Послів¹⁵.

Постановою Верховної Ради України від 08.10.1993 р. № 3494-ХІІ було прийнято рішення Проект нової Конституції України

¹² Цимбалістий Т. Становлення і сутність інституту конституційної юстиції. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*, 2014. № 2. С. 5-6. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/7894>

¹³ Бондаренко Н.О. Проблемні питання конституційної юстиції в Україні. Форум права, 2011. № 1. С. 107-113. С. 111.

¹⁴ Про проект нової Конституції України: постанова Верховної Ради України від 01.07.1992 № 2525-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2525-12#o754>

¹⁵ Про проект нової Конституції України: постанова Верховної Ради України від 01.07.1992 № 2525-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2525-12#o754>

доопрацювати за результатами всенародного обговорення та обговорення у ВРУ і опублікувати в пресі у жовтні 1993 року¹⁶.

Опублікований 26.10.1993 р. наступний Проект Конституції України розвинув та вдосконалив конституційно-правовий статус КСУ, в ст. 196 розділу Х «Охорона Конституції» якого пропонувалося формувати КСУ у складі 15 суддів КСУ разом із його Головою. До кандидата у судді КСУ висувалися такі вимоги: 1) бути громадянином України; 2) мати виборче право; 3) досягнути на день обрання 35 років; 4) мати стаж практичної, наукової або педагогічної роботи в галузі права не менше 10 років. Суддя КСУ не міг бути членом політичних партій і рухів, брати участь у політичній діяльності, мати будь-який представницький мандат, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової і викладацької (ст. 153, ст. 196). Голову КСУ пропонувалося призначати таємним голосуванням на засіданні Верховної Ради, кандидатуру якого Голова ВРУ і Президент України мали вносити спільно. Якщо згоди не досягалося, – то обидві кандидатури вносилися до ВРУ як альтернативні. Суддів КСУ пропонувалося призначати Президентом України і ВРУ в однаковій кількості – по 7 суддів КСУ¹⁷.

Досліджуючи питання становлення інституту конституційної юстиції в Україні, В.О. Гергелійник зауважив на значних повноваженнях по формуванню суддівського корпусу КСУ Президентом України, закладених до Проектів Конституції України 1992 та 1993 років. Проте, їх «змістовний аналіз дає нам право говорити про встановлення домінуючої ролі законодавчої влади у формуванні органу конституційної юстиції за відсутності паритетності законодавчої, виконавчої та судової гілок влади»¹⁸. Крім цього, дослідник вірно підмітив: «коли в призначенні голови суду приймають участь політичні органи – це ще раз підкреслює політичність органу конституційної юстиції»¹⁹, відповідно Голову КСУ мають обирати судді КСУ, як це надалі було закріплено в законодавстві України.

Наступним документом, у статтях 36 та 38 якого згадується КСУ, був Конституційний Договір між Верховною Радою та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття

¹⁶ Про проект нової Конституції України: постанова Верховної Ради України від 08.10.1993 № 3494-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3494-12#Text>

¹⁷ Проект Конституції України, опублікований у пресі 26 жовтня 1993 р. URL: <https://constituanta.blogspot.com/2012/10/1993.html>

¹⁸ Гергелійник В. О. Правові проблеми становлення та функціонування конституційної юстиції України: дис. ... канд. юрид. наук. к: 12.00.02. Національна академія внутрішніх справ України. К., 1999. 203 с. С. 33.

¹⁹ Там же. С. 95.

нової Конституції України від 08.06.1995 № 1к/95-ВР (далі – Конституційний договір)²⁰, хоча у його положеннях не було норм щодо призначення чи добору суддів КСУ. Натомість, Конституційним договором всі функції конституційного контролю закріплювалися за ВРУ, яка уповноважувалася давати офіційне тлумачення Конституції України (п. 1 ч. 1 ст. 17), здійснювати контроль за виконанням Конституції України (п. 2 ч. 1 ст. 17) та у сфері захисту прав людини (п. 3 ч. 1 ст. 17). Діяльність КСУ у Конституційному договорі регулювалася найзагальнішими положеннями ст. 38, що В.О. Гергелійник пояснював «тимчасовим характером Договору та перехідним етапом конституційного розвитку українського суспільства та держави»²¹. На наше переконання, вказане свідчило про відсутність свідомої політичної волі суб'єктів укладення Конституційного договору у формуванні суддівського корпусу КСУ та початку повноцінного функціонування органу конституційної юрисдикції.

У підсумку, хоча цей етап формування процедури добору суддів КСУ в українському законодавстві не завершився прийняттям будь-яких законодавчих положень, він відіграв важливу роль у відході України від радянських традицій та назв і обрання проєвропейського вектору подальшого розвитку конституційної юстиції.

2. Конституційні основи обрання та призначення на посади суддів Конституційного Суду України

З прийняттям Конституції України 1996 року в Україні закріплено основи конституційного статусу КСУ, якому присвячено розділ XII Основного Закону.

Кількісний склад та суб'єкти формування КСУ визначені у ст. 148 Конституції України, згідно якої КСУ складається із вісімнадцяти суддів КСУ, з яких по шість суддів КСУ призначають Президент України, Верховна Рада та з'їзд суддів України (далі – суб'єкти призначення)²². Отже, відбулося збільшення кількісного складу КСУ з 15 до 18 суддів КСУ порівняно із Законом № 2400-ХІІ 1992 року та введення нового суб'єкта призначення суддів КСУ – З'їзду суддів України. Зазначені положення Конституції України є чи не єдиними у цій статті, які збереглися чинними у першій редакції Основного Закону до цього часу.

²⁰ Конституційний договір від 08.06.1995 № 1к/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80#Text>

²¹ Гергелійник В. О. Правові проблеми становлення та функціонування конституційної юстиції України: дис. ... канд. юрид. наук. к: 12.00.02. Національна академія внутрішніх справ України. К., 1999. 203 с. С. 33.

²² Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. (перша редакція). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628#o643>

3-й Голова КСУ (1999-2002) В. Є. Скомороха вважав, що такий кількісний склад КСУ «був обумовлений необхідністю збалансованого врахування інтересів законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, а формування КСУ за участю всіх гілок влади ... найповніше враховує вимоги принципу поділу влади»²³ в чому простежується забезпечення справжньої незалежності КСУ.

До кандидата на посаду судді КСУ в ст. 148 Конституції України (першої редакції) висувалися такі вимоги: «Суддею КСУ може бути громадянин України, який на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж роботи за фахом не менш як десять років, проживає в Україні протягом останніх двадцяти років та володіє державною мовою»²⁴. Конституція України окремо не встановила вимоги щодо несумісності для суддів КСУ, а поширила на них ті, що були передбачені ч. 2 ст. 149 Конституції України для професійних суддів, яка забороняла «належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої»²⁵. Професор І.Є. Марочкін зауважував, що встановлення цих заборон було зумовлено тим, що «ніякі політичні, ідеологічні чи інші пристрасті та інтереси судді не повинні впливати на справедливість винесеного ним рішення», які мають бути законними²⁶. «При цьому, як вірно зазначив М. Д. Савенко, призначений суддя не представляє інтереси органу, який його призначив, або підприємство, установу, організацію, в якій працював. Він виконує публічну функцію в інтересах суспільства, держави і повинен вирішувати справи з позицій права, а не інтересу певного органу влади, у тому числі того, який його призначив, та бути поза політикою»²⁷.

16.10.1996 р. Верховна Рада прийняла Закон України № 422/96-ВР «Про Конституційний Суд України» (далі – Закон № 422/96-ВР), у ч. 1

²³ Конституція України: Науково-практичний коментар / В.Б. Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулін та ін.; Ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевой та ін. Харків: Видавництво «Право»; Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 808 с. С. 741-742.

²⁴ Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. (перша редакція) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628#o643>

²⁵ Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. (перша редакція) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628#o643>

²⁶ Конституція України: Науково-практичний коментар / В.Б. Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулін та ін.; Ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевой та ін. Харків: Видавництво «Право»; Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 808 с.С. 626.

²⁷ Там же. С. 748.

ст. 16 якого було відтворено конституційні положення щодо вимог до судді КСУ, а ч. 2 цієї статті закріплено заборону для судді КСУ належати «до політичних партій та профспілок, мати представницький мандат, брати участь у будь-якій політичній діяльності, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої»²⁸. У зв'язку з прийняттям у 2012 р. Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», ст. 16 Закону № 422/96-ВР було доповнено положеннями щодо проведення спеціальної перевірки кандидата у судді КСУ та обов'язку подачі декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру суб'єкту призначення²⁹.

Також Законом № 422/96-ВР було врегульовано процедуру обрання та призначення на посади суддів КСУ усіма суб'єктами формування КСУ. Так, у Парламенті кандидатури на посаду судді(в) КСУ мав право вносити Голова ВРУ та не менш ніж одна чверть народних депутатів від конституційного складу ВРУ. Народні депутати мали право поставити свій підпис про висунення лише однієї кандидатури, який відкликати заборонялося. Щодо кожної кандидатури на посаду судді КСУ відповідний комітет ВРУ готував Парламенту свої висновки.

Не зважаючи на те, що Закон України «Про комітети Верховної Ради України» був прийнятий у 1995 р.³⁰, норми щодо розгляду Парламентом кандидатур у судді КСУ були внесені лише 22.12.2005 р. Законом України № 3277-IV «Про внесення змін до Закону України «Про комітети Верховної Ради України», коли було оновлено його редакцію, ч. 8 ст. 18 якого визначала, що «при призначенні суддів КСУ Верховною Радою комітет, до предмета відання якого відноситься це питання, надає ВРУ свої висновки щодо кожної кандидатури на посаду судді КСУ, внесені у встановленому законом порядку»³¹.

Обрання осіб на посаду судді(в) КСУ Верховною Радою відбувалося шляхом таємного голосування. Кандидат вважався обраним якщо за нього проголосувало більше половини від конституційного складу ВРУ. При рівній кількості голосів за кандидатів у судді КСУ проводилося

²⁸ Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80/ed19961016#Text>

²⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»: Закон України від 17.05.2012 № 4711-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4711-17/ed20140302#Text>

³⁰ Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%D0%B2%D1%80/ed20060120#Text>

³¹ Про внесення змін до Закону України «Про комітети Верховної Ради України»: Закон України від 22.12.2005 № 3277-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3277-15/ed20060120#Text>

повторне голосування. За результатами голосування Голова ВРУ підписував постанову про призначення судді(в) КСУ (ст. 7 Закону № 422/96-ВР).

Ю.Г. Барабаш вважає участь парламенту у процесі призначенні суддів обов'язковою, так як саме в цьому органі законодавчої влади забезпечується максимально прозора процедура призначення. Однак, на переконання вченого, тогочасний процес призначення суддів КСУ парламентаріями мав формальний підхід. На підтвердження чого наводить приклад обговорення 11 кандидатур на 5 вакантних посад суддів КСУ на пленарному засіданні парламенту 04.08.2006 р., де доповідь голови парламентського комітету тривала 3 хвилини, а обговорення всіх кандидатур – менше однієї години³².

10.02.2010 року був прийнятий Закон України № 1861-VI, яким затверджено Регламент Верховної Ради (далі – Регламент), у ст. 209 якого були детальніше сформовані процедурні питання призначення на посаду суддів КСУ. Зокрема ч. 3 ст. 209 Регламенту передбачала, що за дорученням Голови ВРУ, комітет ВРУ, до предмета відання якого належить відповідне питання (далі – Комітет ВРУ), не пізніше як за три дні до розгляду ВРУ питання щодо призначення судді КСУ, надає народним депутатам свої висновки та відомості щодо кандидатів на посади суддів КСУ, які формуються з урахуванням положень ч. 2 ст. 205 Регламенту та мають включати: інформацію про освіту; витяг з трудової книжки про трудову діяльність; належність до політичної партії; автобіографію, в якій зазначаються найістотніші факти життя та результати трудової діяльності; декларацію про доходи, зобов'язання фінансового характеру та майновий стан за попередній рік; відомості стосовно входження до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку, а також відомості про судимість, у тому числі не погашену і не зняту в установленому законом порядку. Усі відомості повинні бути власноручно підписані кандидатом. На вимогу Верховної Ради надаються також інші документи. Відповідно до ч. 5 ст. 205 Регламенту обговорення кандидатур на посади суддів КСУ проводиться у порядку, передбаченому ч. 8 ст. 205 Регламенту, за участю представників депутатських фракцій, представників комітетів (у разі їх створення), народних депутатів. Частиною 7 ст. 205 Регламенту, щодо призначення на посади суддів КСУ передбачено проведення Верховною Радою

³² Барабаш Ю. Г. Реформування системи призначення суддів Конституційного Суду України як напрямок зниження конфліктності у його діяльності. *Право і Безпека*, 2007. Т. 6. № 2. С. 10-14. С. 13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2007_6_2_5

таємного голосування шляхом подачі бюлетенів, за результатами якого оформляється відповідна постанова ВРУ.

Стаття 217 Регламенту визначала порядок складення суддею КСУ присяги у порядку, що визначений Законом № 422/96-ВР³³ в обов'язковій присутності на пленарному засіданні ВРУ Президента України, Прем'єр-міністра України, Голови Верховного Суду України або осіб, які виконують їх повноваження (ст. 17 Закону № 422/96-ВР (в редакції від 13.05.2009 р.)³⁴. Якщо будь-хто із них відсутній, – то складення присяги суддею КСУ не проводилося. Фактично ця норма повністю знівелювала автономію всіх суб'єктів призначення суддів КСУ на посаду та поставила прийняті кожним із них рішення в залежність від волі інших осіб: або Президента України, або Прем'єр-міністра України, або Голови Верховного Суду України. Надалі, Законом України від 08.10.2010 р. № 2600-VI статті 208 та 209 Регламенту були змінені і ці ж самі положення щодо процедури розгляду питання призначення суддів КСУ були сконцентровані в ст. 208 Регламенту³⁵.

Щодо обрання суддів КСУ З'їздом суддів України, то їх кандидатури пропонують делегати з'їзду. Шляхом відкритого голосування більшістю голосів присутніх делегатів з'їзду визначаються кандидати, які будуть включені до бюлетенів для таємного голосування. Призначеним на посаду судді КСУ вважається той кандидат, який одержав більшість голосів делегатів З'їзду суддів України. Якщо кількість кандидатів перевищує кількість вакантних посад суддів КСУ, то призначеними вважаються ті кандидати, які набрали найбільшу кількість голосів порівняно з іншими кандидатами. За результатами голосування головою і секретарем З'їзду підписуються рішення З'їзду суддів України про призначення суддів КСУ» (ст. 8 Закону № 422/96-ВР)³⁶. Щодо порядку обрання суддів КСУ за квотою З'їзду суддів України доцільно згадати дослідження, проведене у 2020 р. Фондацією DEJURE, в якому констатовано, що за весь час роботи КСУ З'їздом суддів України до складу КСУ призначалися лише судді. У першому складі КСУ кількість суддів складала третину, але з 2006 р. за рахунок призначень президента та парламенту їхня кількість значно збільшилась,

³³ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України; Регламент від 10.02.2010 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20100210#Text>

³⁴ Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР (в редакції від 13.05.2009 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80/ed20100210#o70>

³⁵ Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України: Закон України від 08.10.2010 № 2600-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2600-17#Text>

³⁶ Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80/ed19961016#Text>

внаслідок чого, на думку С. Берко і О. Савичука, є ризик, що КСУ, замість розвитку правової думки та розуміння Конституції, продовжуватиме вирішувати спори між державними органами»³⁷. Тобто призначення суддями КСУ цим суб'єктом призначення винятково із числа суддів громадянським суспільством не віталось, але запобігти такому явищу на законних підставах не було жодних можливостей.

Найбільш спірним у Законі № 422/96-ВР виявився порядок призначення суддів КСУ Президентом України. У першій редакції ст. 6 Закону № 422/96-ВР було закріплено положення, згідно якого Указ Президента України про призначення особи на посаду судді КСУ мав скріплюватися підписами Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України, з якими попередньо проводяться консультації щодо кандидатур на посади суддів КСУ. Коментуючи цю норму, М. Д. Савенко стверджував, що таким чином у формуванні суддівського корпусу КСУ опосередковано бере участь й виконавча влада³⁸, що суперечить положенням Конституції України. У Рішенні КСУ від 07.07.2009 № 17-рп/2009 було зазначено, що у «Конституції України реалізація Президентом України цього конституційного повноваження не обумовлюється проведенням консультацій», відповідно у цій частині КСУ визнав положення ч. 1 ст. 6 Закону № 422/96-ВР такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними)³⁹. Отже, в кінцевому варіанті положення ст. 6 Закону № 422/96-ВР зводилися до наступного: призначеною на посаду судді КСУ вважається особа, про призначення якої видано Указ Президента України.

Досліджуючи гарантії незалежності суддів КСУ, Б. Бондаренко найважливішими з них назвав порядок формування КСУ, а щодо суддів КСУ – процедуру їх призначення, зважаючи на те, що в обидвох випадках вирішальна роль закріплена за суб'єктами призначення, якими

³⁷ Хто стає суддями Конституційного Суду і чому вони не захищають Конституцію? URL: <https://dejure.foundation/khto-staye-suddiamy-ksu/>

³⁸ Конституція України: Науково-практичний коментар / В.Б. Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулін та ін.; Ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевой та ін. Харків: Видавництво «Право»; Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 808 с. С. 748.

³⁹ Рішення КСУ від 07.07.2009 № 17-рп/2009 у справі щодо за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання», частин першої, другої статті 6, частин третьої, четвертої статті 44, пункту 3 частини першої, частини другої статті 45, частини другої статті 71, частини третьої статті 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», частини шостої статті 52 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (справа про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-09#Text>

є політичні органи, які мають електоральний мандат: парламент і президент. Як вірно підмічає автор, ще один суб'єкт призначення суддів КСУ – «судова влада також формується із залученням, більшою чи меншою мірою, тих самих політичних органів – парламенту та президента (що також опосередковує реалізацію народом своєї влади)». Зрозуміло, що кожен із суб'єктів призначення суддів КСУ має бажання впливати або навіть контролювати орган конституційного правосуддя, «оскільки до повноважень органів конституційного правосуддя належить забезпечення верховенства Конституції та вирішення конфліктів між вищими органами державної влади»⁴⁰.

Як зазначає В. І. Денисенко «2010-2014 роки стали кульмінацією існування в Україні гібридного режиму, що постав на руїнах радянської економічної, соціальної, політичної та духовної систем внаслідок незавершеної революції 1991 року»⁴¹, внаслідок чого, за правління четвертого президента-утікача України, в українському суспільстві такі явища, як: неформальні клани, всеосяжна політична корупція, потужні фінансово-промислові групи, – досягли максимального розмаху. Не оминули ці явища й порядку формування КСУ та призначення суддів КСУ. Особлива увага нового керівництва країни зверталася на орган, сфера компетенції якого дозволяла визначати повноваження органів державної влади і баланс між ними. Ключовим завданням стало скасування політичної реформи 2004 р. через КСУ, а для її реалізації необхідно було лише забезпечити прихильність більшості суддів КСУ, що і було зроблено в різні способи. Зокрема, «разом з фіксацією нових норм відносин між гілками влади, було цементовано контроль керівної команди над КСУ. Із Регламенту видалили алгоритм звільнення суддів цієї інституції і зробили процес їх відкликання максимально розмитим. Фактично можна говорити про те, що кожен суб'єкт делегування суддів до КСУ (президент, парламент, з'їзд суддів) міг на власний розсуд встановлювати правила звільнення своїх делегатів»⁴².

Законом України від 07.10.2010 № 2592-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення їх у відповідність

⁴⁰ Боднаренко Б. Гарантії незалежності суддів Конституційного Суду України. *Український часопис конституційного права*, 2017. № 3. С. 60-65. С. 62. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2017-3/pdfs/6-bohdan-bondarenko-harantii-nezalezhnosti-suddiv-konstytutsiinoho-sudu-ukrainy.pdf>

⁴¹ Денисенко В. І. Формування та функціонування в Україні політичного режиму Віктора Януковича (2010–2014 рр.): монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 878 с. С. 5. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/01_2021/Denisenko_monogr.pdf

⁴² Там же. С. 145.

із Конституцією України»⁴³ із Закону № 422/96-ВР статтю 6 було повністю виключено. Відповідно, повноваження Президента України щодо призначення суддів КСУ стали нормою прямої дії ст. 148 Конституції України без жодних додаткових умов.

3. Добір суддів Конституційного Суду України згідно конституційної реформи 02.06.2016 року

2013–2014 роки стали переломними для українського народу. Революція Гідності. Вторгнення російської федерації. Анексія Криму та частини територій континентальної України. Поряд із відбиттям зовнішнього і внутрішніх ворогів, потрібно було організувати суспільство, налагодити функціонування інститутів державної влади, зробити аудит законодавства. Одним із перших кроків Парламенту стала відміна законів часів президента-утікача. Законом України від 23.02.2014 р. № 763-VII «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення їх у відповідність із Конституцією України» була відновлена дія Законів України в редакції, чинній станом на 7.10.2010 р.⁴⁴. Нагальним завданням було й очищення кадрового складу КСУ. Тому, наступним кроком було прийняття ВРУ постанови від 24.02.2014 № 775-VII «Про реагування на факти порушення суддями Конституційного Суду України присяги судді», якою за порушення засадничого конституційного принципу народовладдя, зміну конституційного ладу України, порушення конституційного принципу розподілу влад внаслідок прийняття КСУ Рішення від 30.09.2010 р. № 20-рп/2010 у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 08.12.2004 р. № 2222-IV, було достроково припинено повноваження та звільнено з посад п'ятеро суддів КСУ у зв'язку з порушенням ними присяги судді, які були призначені за квотою Парламенту. Аналогічно, за порушення присяги судді, цією постановою Парламентом було запропоновано виконуючому обов'язки Президента України достроково припинити повноваження та звільнити з посад суддів КСУ за квотою Президента України, а Раді суддів України – у

⁴³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення їх у відповідність із Конституцією України: Закон України від 07.10.2010 № 2592-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2592-17/ed20101013#Text>

⁴⁴ Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення їх у відповідність із Конституцією України: Закон України від 23.02.2014 № 763-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/763-18/ed20140302#n5>

триденний строк скликати позачерговий з'їзд суддів України, на якому розглянути питання про дострокове припинення повноважень та звільнення з посад суддів КСУ за квотою З'їзду суддів України⁴⁵.

Законність і доцільність вказаної постанови Верховної Ради України обговорювалася у науковій і суддівських спільнотах⁴⁶, а також її положення в частині звільнення суддів КСУ були предметом розгляду у національних судах та ЄСПЛ⁴⁷. За своїм змістом Постанова ВР мала загальну люстраційну спрямованість, хоча й була прийнята за відсутності відповідного законодавства, – зазначив С. П. Рабінович. Після прийняття цієї постанови питання оновлення складу КСУ стало нагальним. Це рішення парламенту з певною часткою умовності можна віднести до перших актів «правосуддя перехідного періоду», transitional justice (Н. Крітц, 1995) у пореволюційній Україні. До прикметних рис транзитивного правосуддя, яке здійснюється переважно в режимі «будівництва державного корабля в морі» (Р. Роуз, Д. Шин) належить підвищена напруга між правом і політикою, законністю й доцільністю. Це може виявлятися, зокрема, у прийнятті органами публічної влади рішень, які мають важливе суспільно-політичне значення, однак при цьому є неоднозначними з правового погляду»⁴⁸. І хоча постанова ВРУ стосувалася звільнення суддів КСУ, з її прийняттям перед суспільством постала очевидна проблема політичної залежності суддів КСУ від суб'єктів призначення, яку потрібно було негайно викоринювати шляхом впровадження іншої процедури добору суддів КСУ.

«Легітимність», «незалежність» і «фаховість» С. В. Різник називає обов'язковими умовами дієвості КСУ⁴⁹. Ці ж умови можна віднести й до

⁴⁵ Про реагування на факти порушення судьями Конституційного Суду України присяги судді: постанова Верховної Ради України від 24.02.2014 № 775-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/775-18#Text>

⁴⁶ Ковтун В.В. Щодо питання порядку призначення та звільнення суддів Конституційного Суду України. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2022. № 4. С. 71-76. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/15>; Нестеренко Д.О. Припинення повноважень та звільнення суддів Конституційного Суду України як гарантія їх незалежності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2023. Серія ПРАВО. Вип. 76. Ч. 1. С. 103-108. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.1.15>; Берченко Г. В. Відновлення дії тексту конституції в аспекті концепції установчої влади. *Форум права*, 2016. № 4. С. 25-34. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14390/1/Berchenko_25-34.pdf та ін.

⁴⁷ Справа «Овчаренко та Колос проти України» (Заяви № 27276/15 і № 33692/15). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-230336%22%7D>

⁴⁸ Рабінович С. Контроль за застосуванням заходів відповідальності за порушення присяги судді Конституційного Суду України: питання конституційності й законності. *Вісник Конституційного Суду України*, 2018. № 5, С. 63-73. С. 63-64.

⁴⁹ Різник С.В. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: дис. ... д-ра юрид. [12.00.02] / Львівський національний університет імені Івана Франка МОН України; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Київ, 2021. 473 с. С. 116.

обов'язкових умов дієвості судді КСУ на посаді, зважаючи на його обов'язки не лише щодо оцінювання конституційності положень нормативно-правових актів, але й вмінню протистояти тиску в «політичних питаннях», в тому числі й щодо можливого самоусунення від вирішення конфліктів. З цього приводу, на додаток до наведених умов дієвості КСУ, вчений додає «аполітичний» як відносно КСУ, так і щодо особи судді КСУ. Жоден з судів КСУ «не є і не повинен ставати, ані суб'єктом прийняття політично вмотивованих рішень, ані відірваним від реалій практичного життя науково-дослідним центром. Такий суд, через свою непередбачуваність або непрактичність, був би дуже небезпечною крайністю»⁵⁰, – підсумовує вчений. Феномен «аполітичності» тісно пов'язаний із ще одним цікавим «інструментом легального лобіювання» в органах судової влади. Конституційні суди тут не виняток, так як суддів до їх складу пропонують чи добирають різні державні інституції, які можуть конкурувати між собою. А кожен із суддів чи кандидатів у судді КСУ є перш за все людиною, яка має емоції чи вподобання, сильні та слабкі сторони⁵¹. Тому постали питання відповідності кандидата у судді КСУ критеріям доброчесності, високим моральним якостям та суспільного визнання фахівцем у галузі права.

Важливість відповідності цим критеріям кандидатів у судді КСУ безперечна, так як пов'язана із їх впливом на рішення КСУ, які в подальшому ухвалюватиме суддя КСУ. Фактори, які можуть в деякій мірі пояснити результати судового процесу, за твердженням В. О. Гергелійника, досліджувалися в Сполучених Штатах Америки. Наприклад, С. Нейджел, Ш. Голдман і С. Алмар виділили соціально-біографічні характеристики судді – «вік, стать, освіта, прибутки, релігія, належність до політичної партії, тип юридичної практики»⁵². Водночас, Н. Тейт до важливих характеристик, які «впливають на різницю в голосуванні суддів, відніс: належність до політичної партії, ступінь судового досвіду, тип попередньої практики, призначення суддів»⁵³. «За даними Американської енциклопедії судової системи (Нью-Йорк, 1987, Т. 2), критерії «гарного судді» включають: неупередженість при вирішенні справи; високі теоретичні знання та певний досвід практичної

⁵⁰ Різник С.В. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: дис. ... д-ра юрид. [12.00.02] / Львівський національний університет імені Івана Франка МОН України; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Київ, 2021. 473 с. С. 118.

⁵¹ Там же. С. 120.

⁵² Гергелійник В. О. Правові проблеми становлення та функціонування конституційної юстиції України: дис. ... канд. юрид. наук. к: 12.00.02. Національна академія внутрішніх справ України. К., 1999. 203 с. С. 72.

⁵³ Там же. С. 73.

(юридичної) діяльності; здатність думати та писати ясно та логічно; особисту чесність; гарне фізичне здоров'я та розумовий розвиток; судовий темперамент (урівноваженість, ввічливість, комунікабельність, терпимість); здатність застосовувати судову владу розумно»⁵⁴. Вчений підсумовує, що «всі ці фактори, кожний окремо, чи взяті в комплексі не можуть нам з точністю відповісти на питання: яке рішення прийме суддя? Однак нехтувати піднятою проблемою та результатами досліджень було б необачно для суб'єктів, які уповноважені формувати суддівський корпус органу конституційної юстиції України. Проблема досить важлива, адже помилки при їх вирішенні можуть дорого коштувати для всього суспільства»⁵⁵. Тому поняттям «добір суддів КСУ» щонайменше охоплюються складовими: 1) суб'єкти призначення суддів КСУ; 2) вимоги, які висуваються до кандидатів у судді КСУ; 3) процедура добору суддів КСУ.

В результаті конституційної реформи 02.06.2016 року було змінено порядок призначення суддів КСУ. Найперше це стосувалося закріплення в Конституції України вимоги щодо конкурсних засад відбору суддів КСУ, які «були підтримані Венеційською комісією, зокрема у п.п. 24 та 40 Висновку щодо змін до Конституції в частині правосуддя, запропонованих Конституційною комісією (№ 803/2015 від 26 жовтня 2015 року)»⁵⁶.

Законом України від 02.06.2016 № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» ст. 148 Конституції України викладено в новій редакції. Зазнали змін вимоги до кандидата у судді КСУ. Зокрема, збільшено вимоги щодо стажу роботи у сфері права з десяти до п'ятнадцяти років і доповнено положенням, що суддя КСУ має мати високі моральні якості та бути правником із визнаним рівнем компетентності. Скасовано вимогу щодо обов'язкового проживання кандидата у судді КСУ в Україні протягом останніх двадцяти років. Також ст. 148 Основного закону доповнено положеннями щодо заборон та несумісності з іншою діяльністю під час перебування особи на посаді судді КСУ⁵⁷. А найголовніше, в Конституції України було визначено, що

⁵⁴ Гергелійник В. О. Правові проблеми становлення та функціонування конституційної юстиції України: дис. ... канд. юрид. наук. к: 12.00.02. Національна академія внутрішніх справ України. К., 1999. 203 с. С.73.

⁵⁵ Там же. С. 73.

⁵⁶ Різник С.В. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: дис. ... д-ра юрид. [12.00.02] / Львівський національний університет імені Івана Франка МОН України; Інститут держави і права імені В. М. Корещького НАН України, Київ, 2021. 473 с. С. 66.

⁵⁷ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19/ed20160930#n6>

«відбір кандидатур на посаду судді КСУ здійснюється на конкурсних засадах у визначеному законом порядку» (ст. 148 Конституції України).

01.11.2016 року до Верховної Ради був внесений Проект Закону «Про Конституційний Суд України», зареєстрований за № 5336, в якому передбачалися: порядок утворення конкурсної комісії (ст. 8); кваліфікаційний іспит (ст. 11); кваліфікаційна співбесіда (ст. 12) та ін. (однак 09.02.2017 року цей законопроект не був прийнятий ВРУ⁵⁸).

Вже 17.11.2016 р. до Верховної Ради був внесений альтернативний Проект Закону України «Про Конституційний Суд України» за № 5336-1, в якому «конкурсні засади відбору кандидатур на посаду судді КСУ» в стислому форматі були сконцентровані в ст. 12, а статті 13, 14 і 15 визначали порядок призначення суддів КСУ Президентом України, Верховною Радою і З'їздом суддів України⁵⁹.

У Висновку Венеційської комісії, прийнятому 9-10 грудня 2016 року були відмічені недоліки альтернативного законопроекту за № 5336-1. Насамперед, було вказано на відсутність єдиної конкурсної комісії з чітко визначеним кількісним складом та статусом (тимчасова чи постійно діюча) (п. 14), на що Венеційська комісія була проінформована про те, «що три окремі комісії були обрані, щоб з'їзд суддів міг отримати вигоду зі своєї власної комісії, яка складається з суддів без будь-яких впливів двох інших – політичних – влад» (п. 12). Щодо вимог до самих членів конкурсних комісій Венеційська комісія зазначила про загальні правила для членів всіх трьох конкурсних комісій, що вони повинні бути юристами «з визнаним рівнем компетентності, і не брати участі в конкурсному відборі на посаду судді КСУ» (п. 13), однак, насправді, в ст. 12 Закону № 2136-VIII, ця норма стосувалася лише членів конкурсної комісії, яка створювалася Президентом України. Зауваження були й щодо формування та складу комітету Верховної Ради, до предмета відання якого належать питання правового статусу КСУ, до якого у Венеційської комісії були сумніви на предмет «збалансованої структури, у якій представлені пропорційно всі політичні сили в Раді» (п. 16). Також виникли питання щодо процесу голосування за кандидата у судді КСУ та обрання на посаду судді КСУ простою більшістю голосів, що «створюватиме небезпеку того, що всі обрані судді могли б вважатися такими, що є близькими для більшості в парламенті. Якщо на додаток думка більшості буде також близька до політичних поглядів Президента України, то існує ризик того, що склад Суду буде незбалансований»

⁵⁸ Проект Закону про Конституційний Суд України від 1.11.2016 року № 5336. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=60382

⁵⁹ Проект Закону про Конституційний Суд України від 17.11.2016 року № 5336-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60542

(п. 24)⁶⁰. 11.04.2017 р. альтернативний законопроект теж не був прийнятий Верховною Радою України⁶¹.

07.06.2017 р. за № 6427-д до Верховної Ради був внесений новий Проект Закону про Конституційний Суд України⁶². Під час підготовки законопроекту про КСУ (реєстр. № 6427д від 07.06.2017) до другого читання, головним юридичним управлінням було зауважено, що «механізм здійснення конкурсу, передбачений законопроектом, та оформлення його результатів не здатні забезпечити якісний відбір учасників (в проекті відсутні відповідні положення щодо тестування кандидатів чи проведення відбіркового іспиту, положення щодо визначення їх рейтингу, написання практичної роботи та проходження психологічного тестування тощо)»⁶³. Аналіз цього законопроекту у частині фахових вимог до кандидатів у судді КСУ та до процедурних моментів їх відбору і якісного складу комісії викладений у статті професора І. В. Озерського, за результатами якого вчений дійшов висновків, що конкурсний відбір суддів КСУ – це не просто процедура, а «система професійно-психологічного відбору, що має включати такі послідовні етапи: 1. Соціально-правовий аспект професійного відбору, що містить вимоги до соціально-демографічних характеристик кандидата і правові положення (громадянство, обмеження за віком, необхідний рівень освіти тощо). 2. Спеціальний (спеціальна перевірка кандидата і найближчих його родичів). 3. Медичний відбір поділяється на соматичний і психіатричний (сформульовані чіткі вимоги до фізичного й психічного здоров'я кандидата). 4. Психофізіологічний (психологічні реакції, особливості функціонування ЦНС тощо). 5. Психологічний відбір являє собою, як правило, процедуру тестового обстеження, у результаті якого формується психологічний профіль кандидата на посаду судді КСУ, що відображає рівень розвитку визначених професійно важливих індивідуальних чи особистісних якостей. На основі аналізу тестових даних виявляються психологічні показання, що сприяють швидкому професійному становленню кандидата, чи психологічні показання, що перешкоджають бажаній професійній діяльності. 6. Конкурсно-

⁶⁰ Висновок щодо Проекту Закону Про Конституційний Суд України: Висновок Венеційської комісії № 870/2016 від 9-10 грудня 2016 року. Європейська Комісія за демократію через право. 16 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/870_2016_2016_12_12.pdf

⁶¹ Проект Закону про Конституційний Суд України від 17.11.2016 року № 5336-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60542

⁶² Проект Закону про Конституційний Суд України від 07.06.2017 року № 6427-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6427-%D0%B4&skl=9

⁶³ Зауваження Головного юридичного управління від 11.07.2017 до Проекту Закону про Конституційний Суд України від 07.06.2017 № 6427-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6427-%D0%B4&skl=9

екзаменаційний – останній етап професійного відбору, який являє собою співбесіду, іспити чи кваліфікаційні випробування (тестування та практичні завдання), в деяких випадках і те й інше. Цей етап спрямований здебільшого на виявлення необхідного рівня вихідних знань, умінь, навичок, які впливають на терміни входження в професію судді»⁶⁴. Зазначені недоліки законопроекту про КСУ від 07.06.2017 року № 6427-д свідчили про недосконалість положень щодо процедури конкурсного відбору суддів КСУ. На додаток, зауважимо, що статті 12, 13, 14, 15 законопроекту про КСУ від 07.06.2017 року № 6427-д суттєво не відрізнялися від цих же статей законопроекту про КСУ від 17.11.2016 року № 5336-І, до якого у Венеційській комісії було багато питань.

13.07.2017 року Верховною Радою України прийнято Закон України № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України» (далі – Закон № 2136-VIII)⁶⁵, у статтях 12, 13, 14, 15 якого було закріплено основи процедури відбору кандидатур на посаду суддів КСУ на конкурсних засадах усіма суб'єктами їх призначення.

Для відбору суддів КСУ на конкурсних засадах за квотою Президента України, визначалося, що конкурсна комісія створюється Президентом України з числа правників з визнаним рівнем компетентності, які не беруть участі в конкурсному відборі на посаду судді КСУ.

У Верховній Раді підготовку питання щодо розгляду на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді КСУ здійснював відповідний комітет у порядку, що визначений Регламентом.

Підготовку питання щодо розгляду на конкурсних засадах кандидатур на посаду судді КСУ по квоті 3'їзду суддів України здійснювала Рада суддів України.

Про початок конкурсу для відбору кандидатур на посаду судді КСУ оголошувалося на офіційних веб-сайтах суб'єктів призначення і протягом одного місяця Конкурсною комісією, Комітетом ВРУ і Радою суддів України приймалися заяви від осіб, які виявили намір обійняти посаду судді КСУ та які відповідали встановленим Конституцією України вимогам. Відмітимо, що до оновленого переліку документів, що додаються до такої заяви, ввійшов мотиваційний лист, у якому викладалися мотиви бути призначеним суддею КСУ. Новелою стала обов'язкова згода кандидата у судді КСУ на оприлюднення всіх документів, за винятком персональних даних (ч. 4 ст. 12 Закону № 2136-VIII).

⁶⁴ Озерський І. В. Фаховий відбір кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України у світлі проекту Закону України Про Конституційний Суд України (реєстр № 5336-І від 17.11. 2016 р.). *Економіка. Фінанси. Право*, 2017. № 4. С. 35-38. С. 37-38.

⁶⁵ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19/ed20170713#Text>

За результатами опрацювання поданих документів і проведеної перевірки Конкурсна комісія, Комітет ВРУ, Рада суддів України ухвалюють рекомендацію щодо кожного кандидата на посаду судді КСУ і складають списки кандидатів, рекомендованих на посаду судді КСУ, на підставі яких суб'єкти призначення приймають відповідні рішення. Такі списки мають містити кількість кандидатур, яка щонайменше втричі перевищує кількість вакансій.

За результатами конкурсного відбору Президент України видавав указ про призначення на посаду судді КСУ (ст. 13 Закону № 2136-VIII).

Порядок призначення судді КСУ Верховною Радою встановлювався Регламентом (ст. 14 Закону № 2136-VIII).

За результатами конкурсного відбору 3^{ій} відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх делегатів 3^{ій} з'їзду включав кандидатури на посаду судді КСУ до бюлетеня для таємного голосування. Призначеним на посаду судді КСУ вважався той кандидат, який у результаті таємного голосування одержав більшість голосів від числа обраних делегатів 3^{ій} з'їзду. Якщо за результатами голосування суддя КСУ не призначений, проводилося повторне голосування щодо двох кандидатів, які набрали більшу кількість голосів порівняно з іншими кандидатами (ст. 15 Закону № 2136-VIII).

Не зважаючи на трьох суб'єктів призначення суддів КСУ, на законодавчому рівні порядок призначення на посаду суддів КСУ додатково був прописаний лише у ст. 208-4 Регламенту, зміни до якого були внесені Законом № 2136-VIII. Зокрема, після оголошення про наявність вакантної посади судді КСУ, по одній кандидатурі судді КСУ на кожну вакантну посаду могли пропонувати депутатська фракція (депутатська група), а також група позафракційних народних депутатів у кількості, не меншій за кількісний склад найменшої депутатської групи, про що до Комітету ВР скеровували відповідне подання разом із заявою особи, яка виявила намір обійняти посаду судді КСУ та документами, визначеними в ч. 4 ст. 12 Закону № 2136-VIII.

За результатами розгляду заяви та поданих документів кандидатом у судді КСУ Комітет ВР приймав рішення про відповідність або невідповідність особи вимогам, встановленим Конституцією України та Законом № 2136-VIII. Особа яка не відповідала вимогам припиняла участь у конкурсі. Щодо особи, яка відповідає вимогам, документи передавалися до Апарату Верховної Ради для організації проведення спеціальної перевірки щодо нього. Після отримання довідок щодо всіх кандидатів на посаду судді КСУ Комітет ВР проводив співбесіди з кандидатами, які пройшли спеціальну перевірку. За результатами співбесід з кандидатами, Комітет ВР ухвалював рекомендацію щодо

кожного кандидата на посаду судді КСУ, яку разом із довідкою про результати спеціальної перевірки та іншими документами подавав на розгляд Верховної Ради.

Після виступів кандидатів у судді КСУ на пленарному засіданні ВРУ та обговорення їх кандидатур проводилося відкрите голосування по кожній кандидатурі. Суддею КСУ призначався кандидат, за якого проголосувала більшість народних депутатів від конституційного складу ВРУ. Якщо рішення не приймалося, оголошувався повторний конкурс. Рішення про призначення на посади суддів КСУ оформлялося постановою ВРУ⁶⁶.

Таким чином, конституційна реформа 2016 року удосконалила вимоги до кандидатів у судді КСУ та запровадила конкурсний порядок відбору суддів КСУ. Оновлена процедура добору суддів КСУ відкрила більше можливостей для участі в конкурсному відборі визнаних науковців та правників, чого не було до конституційної реформи 2016 р., коли у процедурі відбору визначальним був «політичний» порядок обрання чи призначення суддів КСУ⁶⁷. Водночас «практика поступового проникнення науковців-правників в коридори судової влади, особливо на найвищий рівень – Верховний Суд», на переконання Л. І. Летнянчина, продемонструвала позитивний вплив саме «на якість продуктів судової діяльності», в тому числі і щодо роботи КСУ⁶⁸. Однак, як зауважив О. Марусяк, ухвалений у 2017 р. Закон № 2136-VIII передбачив, що «кожен із суб'єктів призначення – Президент України, Верховна Рада України, з'їзд суддів – проводить окремий конкурс на власний розсуд. На практиці вимоги щодо конкурсу або ігнорувалися або виконувалися наполовину. Наприклад, лише Президент України проводив конкурсний відбір через створену ним самим конкурсну комісію⁶⁹. Крім того, у Регламенті ВРУ була передбачена обов'язкова попередня політична підтримка кандидатів у судді КСУ депутатськими фракціями, що нівелювала всю логіку конкурсного відбору суддів КСУ. Не було також

⁶⁶ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України; Регламент від 10.02.2010 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20170803#n1585>

⁶⁷ Щербанюк О.В. Стратегія реформування конституційного судочинства в сучасних умовах. *Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ужгород, 22 червня 2021 р. С. 190-195. С. 191. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1966>

⁶⁸ Летнянчин Л. І. Меритократична ідея (принцип) в судовій реформі. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (31 жовтня 2024р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. – Чернівці: 2024. 762 с. С. 35-43. С. 37. URL: https://web.ccu.gov.ua/sites/default/files/suchasni_vyklyky_ta_aktualni_problemy_sudovoyi_reformy_v_ukrayini_2024.pdf

⁶⁹ Указ Президента України від 04 жовтня 2017 року № 306/2017. «Про конкурсну комісію для здійснення відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3062017-22754>

розроблено уніфікованих правил конкурсного відбору та перевірки рівня компетентності чи доброчесності кандидатів на посади суддів КСУ»⁷⁰. Ю. В. Дереш і А. О. Романчук підмітили, що «окремі особи (самовисуванці) не включені до переліку суб'єктів подання заяв на участь у процесі добору» що вступає у протиріччя із положеннями ч. 3 ст. 148 і ч. 2 ст. 38 Конституції України щодо рівного права на доступ до державної служби на конкурсних засадах⁷¹. Досліджуючи окремі аспекти статусу суддів КСУ в контексті вітчизняної реформи правосуддя, Т.М. Мілова наголосила на відсутності чітко прописаних критеріїв конкурсного підходу до відбору кандидатів на посаду суддів КСУ, тому такий конкурс не можна вважати абсолютно незалежним та об'єктивним, адже він «не гарантує позбавлення політичного інтересу у виборі кандидатів та має абсолютно закритий характер для громадськості»⁷². І. С. Щebetун і А. І. Марценюк зауважили, що «фактично замість конкурсу, який би дозволив обрати найбільш гідного з кандидатів, суб'єкти призначення доволі часто керуються політичними мотивами та прагненням в подальшому впливати на діяльність КСУ. Фактично положення про конкурс не застосовується як через відсутність єдиної конкурсної комісії, яка проводить відбір суддів, так і внаслідок відсутності чіткої регламентації самої процедури конкурсного відбору кандидата на посаду судді. Так, для проведення конкурсу конкурсна комісія, до складу якої повинні входити правники з визнаним рівнем компетентності, які не приймають у ньому участі, створюється безпосередньо Президентом і він самостійно визначає її склад. Парламент та з'їзд суддів відповідні комісії не створюють взагалі, а їх функції покладено на відповідний комітет Верховної Ради та Раду суддів, причому порядок відбору кандидатур на посади суддів КСУ Радою суддів не регламентовано. Зміст конкурсу полягає лише у вивченні документів та відомостей про кандидата і співбесіди з ним. Вищевказане свідчить, що не можна вести мову про справжній конкурс, оскільки діяльність конкурсних комісій зводиться лише до перевірки

⁷⁰ Марусяк О. Конкурсний відбір суддів КСУ – наступний крок для євроінтеграції. 27.06.2022. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/konkursnyj-vidbir-suddiv-ksu-nastupnyj-krok-dlya-yevrointegratsiyi/>

⁷¹ Дереш Ю.В., Романчук А.О. Щодо питання про призначення суддів Конституційного Суду України як передумови його незалежності та доброчесного складу. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2022. № 11, С. 93-97. С. 94. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/18>

⁷² Мілова Т. М. Статус суддів конституційного суду України в контексті вітчизняної реформи правосуддя: окремі аспекти. *Наукові записки [Центрально українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Право*, 2017. Вип. 2 (спецвип.). С. 41-44. С. 42. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslnnp_2017_2\(spetsvip\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslnnp_2017_2(spetsvip))

кандидатів на відповідність формальним критеріям, під час якої відсутня можливість з'ясувати реальні навички, знання, доброчесність кандидатів, визначити чи відповідає він високим стандартам, які покладає на нього посада судді КСУ»⁷³.

Таким чином, в результаті конституційної реформи 2016 року відбір суддів КСУ було визначено проводити на конкурсній основі трьома суб'єктами їх призначення: Президентом України, Верховною Радою і З'їздом суддів України. Однак, прийняті в подальшому законодавчі акти щодо відбору суддів КСУ не в повній мірі відповідали цьому конституційному положенню і, в подальшому, практика призначення суддів КСУ продемонструвала недоліки, про які говорили експерти, науковці та громадськість, і на які було вказано свого часу Венеційською комісією. Як зазначила Н. В. Стецюк, підвищення ефективності діяльності КСУ не відбулося, «адже, кількість ухвалених КСУ рішень (у його повному складі, тобто Великою палатою КСУ) не тільки не збільшилась, а й в окремі роки зменшилась», а «виконання» нормативних приписів в частині конкурсного відбору кандидатів на посаду суддів КСУ (насамперед, через їхню часткову «алогічність, непродуманість, юридичну невизначеність» і т. д.) привело до появи потенційних загроз базовим демократичним цінностям та верховенству права в Україні як такого»⁷⁴.

Кульмінацією недосконалої конкурсної процедури відбору суддів КСУ, яка змусила владу і суспільство різко і кардинально працювати над її вдосконаленням та приведенням у відповідність до європейських вимог, стало ухвалення КСУ скандального рішення № 13-р/2020 від 27.10.2020 р. щодо е-декларування, яким значну частину чинного антикорупційного законодавства було визнано недійсним. «Реакція Президента України на низку контроверсійних рішень органу конституційної юрисдикції 2019–2020 р. р., якими була атакована антикорупційна інфраструктура, виявилася вельми радикальною й нагадувала жорстку політичну боротьбу. Тоді, войовнича риторика з боку гаранта Конституції України вилилася у внесенні 29.10.2020 р. законопроекту № 4288 «Про відновлення суспільної довіри до

⁷³ Щebetун І. С., Марценюк А. І. Проблемні питання формування Конституційного Суду: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2021, № 64. С 77-81. С. 80. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.64.14>

⁷⁴ Стецюк Н. В. Впровадження законодавства про процедуру конкурсного відбору суддів Конституційного Суду України, відповідно до рекомендацій Венеційської комісії. *Сучасний конституціоналізм та євроінтеграційні процеси в Україні (Збірник матеріалів учасників П'ятої міжнародної науково-практичної конференції)*, Львів: ПП «Видавництво» БОНА», 2023. 274 с. С. 217-221. С. 218-219.

конституційного судочинства». ... Щоправда, цей законопроект було відкликано 27.01.2021 р. Указ Президента України від 27.03.2021 р. № 124/2021 «Про деякі питання забезпечення національної безпеки України», яким скасовувалися Укази Президента України від 14.05.2013 р. № 256 та від 17.09.2013 р. № 513 достроково припинялися повноваження суддів КСУ, призначені четвертим Президентом України, стали фінальним акордом протистояння»⁷⁵, – зазначив Л.І. Летнянчин.

Врешті, за оцінкою скандального рішення КСУ Президент України звернувся до Венеційської комісії, яка 11-12 грудня 2020 р. ухвалила терміновий Висновок № 1012/2020 (CDL-AD(2020)039) «Щодо реформування Конституційного Суду», в якому було вкотре наголошено, що «у забезпеченні високої якості рішень КСУ ключове значення має процедура призначення суддів» (п. 71). Водночас, діюча в Україні процедура конкурсного відбору суддів КСУ хоча й поширюється на всіх трьох суб'єктів їх призначення, проте вони «не забезпечують найвищого рівня моральної та професійної кваліфікації кандидатів» (п. 74). Кожен із них вправі встановити власні процедури призначення суддів КСУ, однак законодавчо не передбачено «чітких положень про склад і роботу конкурсних комісій» (п. 74). Якщо Президент України створив комісію з міжнародною участю, яка здійснювала відбір кандидатів у судді КСУ, то навпаки, «Парламент проводить відбір шляхом політичної процедури, без участі фахівців» (п. 75). «Що стосується судової системи, то Рада суддів відповідає за проведення першого етапу конкурсу та попередній відбір кандидатів для остаточного голосування 3^т іздом суддів. Існує поширена думка, що занадто часто призначення є політично вмотивовані» (п. 75). Тому потрібна реформа системи призначень. Серед якостей, які висувуються до кандидата у судді КСУ, на особливу увагу, поряд із професійними якостями, заслуговує вимога щодо «високих моральних якостей». Для того, щоб лише особи, наділені цими якостями, ставали судьями КСУ, можна створити орган з відбору, який би мав міжнародну складову» (п.76). «Такий орган з відбору міг би також включати до свого складу представників громадянського суспільства» (п. 79). Щодо «оцінювання якостей кандидатів у сфері порівняльного конституціоналізму чи захисту прав людини, можна також скористатися досвідом міжнародних експертів, що мають високу репутацію (наприклад, колишніх голів чи суддів Європейського суду з прав людини)» (п. 80). «Орган з відбору може діяти як суворий фільтр, допускаючи призначення трьома зазначеними

⁷⁵ Летнянчин Л.І. Конституційний суд України у пореформений період: суд чи орган конституційного контролю? *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф.* (21 жовтня 2022р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. – Чернівці: 2022. – 808 с. С. 203-212. С. 206-207.

вище органами лише тих кандидатів, що отримали позитивну оцінку. Як альтернатива, орган, що здійснює попереднє відсівання, надавав би лише рекомендації публічного характеру» (п. 81)⁷⁶.

У зв'язку із відсутністю механізму підтвердження доброчесності суддів КСУ та недосконалими процедурами конкурсного їх відбору, Указом Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021 було затверджено Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки, в якій серед пріоритетів щодо удосконалення конституційно-правового регулювання КСУ на перше місце було поставлено питання удосконалення порядку добору суддів КСУ, шляхом впровадження механізмів ефективної перевірки кандидатур на посаду судді КСУ на доброчесність, відповідність рівню професійної компетентності та високим моральним якостям (із можливим залученням міжнародних експертів)⁷⁷. Проте, протягом наступного півроку реальних дій у напрямку виконання цього пункту Стратегії на законодавчому рівні не відбулося.

4. Реформування процедури добору суддів Конституційного Суду України як умова інтеграції до Європейського Союзу

28.02.2022 р., після нападу росії на Україну, Президент України подав до Європейської Ради офіційну заявку на членство в Європейському Союзі⁷⁸. На підставі Висновку Європейської Комісії щодо української заявки на членство в Європейському Союзі, 23.06.2022 р. Європейська Рада ухвалила рішення про рекомендацію надання Україні статусу кандидата в члени Європейського Союзу, в якому першим із семи критеріїв, які Україна має виконати в пріоритетному порядку, зазначено «прийняття та запровадження законодавства щодо процедури добору суддів КСУ, у тому числі процесу попереднього відбору на основі оцінки їх доброчесності та професійних навичок, відповідно до рекомендацій Венеційської комісії»⁷⁹.

⁷⁶ Щодо реформування Конституційного Суду: терміновий Висновок Венеційської комісії від 11 – 12 грудня 2020 р. № 1012/2020 (CDL-AD(2020)039). URL: <https://rm.coe.int/urgent-opinion-of-the-vc-on-the-reform-of-constitutional-court-uk/1680a116c9>

⁷⁷ Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137>

⁷⁸ Володимир Зеленський підписав заявку на членство України у Європейському Союзі. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-zayavku-na-chlenstvo-ukrayini-u-73249>

⁷⁹ Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union, European Commission, Brussels, 17.06.2022 COM(2022) 407 final. P. 20. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-ukraines-application-membership-european-union_en

12.08.2022 р. законопроект за № 7662 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах» було зареєстровано у ВРУ, а 06.09.2022 р. його прийнято в першому читанні⁸⁰. Метою запропонованих змін визначено створення незалежного органу під назвою Дорадча група експертів (далі – Дорадча група) із завданням допомагати трьом суб'єктам призначення суддів КСУ, «оцінювати моральні якості та рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді КСУ».

За зверненням голови Верховної Ради, Венеційська комісія 23.11.2022 р. надала терміновий висновок щодо законопроекту №7662, в якому було вказано, що він не містить положень про нову систему конкурсного відбору суддів із залученням міжнародного компоненту, як було рекомендовано у попередньому терміновому висновку Венеційської комісії від 11–12 грудня 2020 р. № 1012/2020 (CDL-AD(2020)039). Увалений у першому читанні законопроект передбачав необмежену міжнародну участь у відборі суддів КСУ. Тож Венеційська комісія рекомендувала створення Дорадчої групи з трьох національних і трьох «міжнародних» членів на шестирічний перехідний період, однак доцільніше було б сформувати такий орган у складі семи її членів, чотири з яких були б «міжнародними» експертами. Вкотре було наголошено на тому, що комісія рекомендує запровадити вибори суддів за парламентською квотою кваліфікованою (а не простою) більшістю голосів⁸¹.

Законопроект за № 7662 було повторно доопрацьовано та прийнято парламентом 13.12.2022 р. у другому читанні⁸². Однак, на думку представників українського громадянського суспільства, прийняття цього Закону повністю нівелювало роль Дорадчої групи як незалежного фільтра у процесі відбору майбутніх суддів КСУ, так як було проігноровано висновки Венеційської комісії щодо «переважної участі незалежних експертів у роботі Дорадчої групи, їхнього переважного

⁸⁰ Картка документа Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2846-20>; Проект Закону Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1582306>

⁸¹ Терміновий висновок Венеційської комісії від 23.11.2022 р. №1109 / 2022 (CDL-PI(2022)046) про проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного суду України на конкурсній основі. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2022\)046](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2022)046)

⁸² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах: Закон України від 13.12.2022 № 2846-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2846-IX#Text>

голосу»⁸³. В результаті, Венеційська комісія уточнила свій терміновий висновок та прийняла його як звичайний висновок на 133-му пленарному засіданні (Венеція, 16-17 грудня 2022 р.). Цей Висновок мав декілька уточнень, проте вони не змінювали змісту попередніх рекомендацій та були викладені у п. 72⁸⁴.

Попри заклики представників українського громадянського суспільства, які вважали прийнятий закон таким, що не відповідає рекомендаціям Венеційської комісії, до Президента України не підписувати його, закон був підписаний 20.12.2022 р. та набув чинності 23.12.2022 р.⁸⁵

Згідно із Законом України від 13.12.2022 р. № 2846-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах»⁸⁶ (далі – Закон № 2846-IX) основні зміни були внесені до Закону № 2136-VIII та Регламенту. Закон № 2846-IX передбачив єдиний, прозорий і відкритий процес відбору кандидатів у судді КСУ на основі попереднього конкурсного відбору Дорадчою групою, яка утворюється як незалежний орган для оцінки моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді КСУ.

Положеннями Закону № 2846-IX передбачено створення Дорадчої групи у складі шести осіб, до якої входять по одній особі, призначеній Президентом України, Верховною Радою, З'їздом суддів України, Національною академією правових наук України, з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, зборами представників громадських об'єднань, які протягом останніх п'яти років здійснюють діяльність у сфері конституційної реформи та/або верховенства права, та/або захисту прав людини, та/або запобігання і протидії корупції (ч. 6 ст. 10-2 Закону № 2136-VIII).

⁸³ Закликаємо Президента ветоувати закон про реформу Конституційного Суду. 15.12.2022. URL: <https://www.chesno.org/post/5423/>

⁸⁴ Висновок Венеційської комісії щодо Проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного суду України на конкурсних засадах», ухвалено Венеційською комісією на 133-му пленарному засіданні (Венеція, 16-17 грудня 2022 р.) від 19 грудня 2022 року № 1109/2022 (CDL-AD(2022)054). URL : https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/opinion_1109.pdf

⁸⁵ Картка документа Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2846-20>

⁸⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах: Закон України від 13.12.2022 № 2846-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2846-IX#Text>

Протягом перехідного шестирічного періоду до складу Дорадчої групи входитимуть по одній особі, призначеній за квотою Президента України, Верховною Радою і З'їзду суддів України, та три «міжнародні» члени, призначені Кабінетом Міністрів України, з яких одна особа, призначається за пропозицією Європейської комісії «За демократію через право» та дві особи – за пропозиціями міжнародних та іноземних організацій, які відповідно до міжнародних або міждержавних угод протягом останніх п'яти років надають Україні міжнародну технічну допомогу у сфері конституційної реформи та/або верховенства права, та/або захисту прав людини, та/або запобігання і протидії корупції (п. 5 розділу IV Закону № 2136-VIII).

До членів Дорадчої групи Законом № 2846-IX встановлено вимоги: досягнення віку 45 років, ступінь магістра права, здобутий в Україні або за кордоном, стаж роботи у сфері права не менше 20 років, політична нейтральність та критерії несумісності. Також встановлено порядок призначення членів Дорадчої групи, їх права та обов'язки, визначено випадки дострокового припинення їх повноважень.

Порядок проведення конкурсу відповідними суб'єктами призначення суддів КСУ був визначений у Главі 2-1 «Порядок відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду» Закону № 2136-VIII. Відбір кандидатур на посаду судді КСУ щодо осіб, яких призначає Президент України, здійснює конкурсна комісія, яку створює Президент України з числа правників з визнаним рівнем компетентності, які не беруть участі в конкурсному відборі на посаду судді КСУ (ч. 2 ст. 10-1). Підготовку питання щодо розгляду кандидатур на посаду судді КСУ у Верховній Раді здійснює Комітет ВР у порядку, визначеному Регламентом (ч. 3 ст. 10-1). Підготовку питання щодо розгляду кандидатур на посаду судді КСУ з'їздом суддів України здійснює Рада суддів України (ч. 4 ст. 10-1). По суті, такі ж норми були і в попередній редакції Закону про КСУ. Нові доповнення стосувалися забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час проведення конкурсного відбору конкурсною комісією, Комітетом ВР і Радою суддів України (ч. 6 ст. 10-1) та не допущення участі та залучення у будь-якій формі громадян країни-агресорки (ч. 5 ст. 10-1).

Відповідно до ст. 10-5 Закону № 2136-VIII, про початок конкурсного відбору кандидатур на посаду судді КСУ на офіційному веб-сайті відповідно Президента України, Верховної Ради, Ради суддів України оприлюднюється оголошення на всі наявні вакантні посади суддів КСУ. Вакантною вважається посада судді КСУ: 1) за дев'яносто днів до дня закінчення строку повноважень судді КСУ, 2) за дев'яносто днів до дня досягнення граничного віку перебування на посаді суддею КСУ, 3) не

пізніше двадцяти днів з дня виникнення вакансії на посаду судді КСУ в разі припинення повноважень чи звільнення з посади судді КСУ з підстав, передбачених ст. 149-1 Конституції України.

Упродовж десяти днів особи, які виявили намір обійняти посаду судді КСУ і відповідають встановленим вимогам, подають визначені Законом № 2136-VIII документи, які, за винятком документів з персональними даними; медичного характеру; відомостей та даних щодо неповнолітніх дітей, що не стосуються майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, що перебувають у їх власності; інформації, що містить державну таємницю, підлягають оприлюдненню на офіційних веб-сайтах суб'єктів призначення (ч. 3 ст. 10-5).

На підставі поданих документів конкурсна комісія, Комітет ВР, Рада суддів України встановлюють відповідність осіб, які виявили намір обійняти посаду судді КСУ, визначеним вимогам до Судді (щодо громадянства, володіння державною мовою, віку, освіти і стажу), після чого ухвалюють рішення про допуск або про відмову в допуску до конкурсного відбору (ч. 2 ст. 10-6). Документи осіб, які допущені до конкурсного відбору, надсилаються протягом трьох днів Дорадчій групі для оцінки моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді КСУ (ч. 4 ст. 10-6).

Процедура оцінки кандидатів на посаду судді КСУ Дорадчою групою включає два етапи. На першому етапі Дорадча група оцінює моральні якості кандидатів, запропонованих суб'єктами призначення (професійна етика, доброчесність, декларація майна). Кандидати, які отримали не менше чотирьох голосів «за», вважаються «відповідними», якщо три та менше – «невідповідними». Для «невідповідних» кандидатів процес відбору на цьому завершується. На другому етапі «відповідні» кандидати перевіряються експертною групою на предмет компетентності у сфері права, за результатами якої Дорадча група виставляє оцінку «найбільш відповідає» кандидатові, який отримав принаймні п'ять голосів «за», «відповідає» – чотири голоси «за» і «не відповідає» – три та менше голосів «за». Якщо голоси членів Дорадчої групи поділилися порівну, то Дорадча група проводить з кандидатом у судді КСУ повторну співбесіду. Якщо за результатами повторної співбесіди кількість голосів Дорадчої групи знову поділяється порівну, то кандидат у судді КСУ отримує оцінку «не відповідає».

Після отримання від Дорадчої групи списку оцінених кандидатів на посаду судді КСУ та рішень Дорадчої групи щодо оцінки відповідності кожного кандидата конкурсна комісія, Комітет ВР, Рада суддів України проводять співбесіду з кандидатами, після чого ухвалюють рішення щодо рекомендації про призначення на посаду судді КСУ (ч. 8 ст. 10-8).

Призначення судді КСУ здійснюється Указом Президента. Порядок призначення судді КСУ Верховною Радою визначено у новій редакції Регламенту. З'їзд суддів України призначає суддів КСУ шляхом таємного голосування у порядку, передбаченому законом.

У новій редакції ст. 208-4 Регламенту (в редакції Закону № 2846-IX), було визначено порядок відкритого голосування за кандидатів у судді КСУ після отримання від Дорадчої групи списку оцінених кандидатів у два етапи: 1) рейтингове голосування і 2) голосування за призначення на посаду судді КСУ⁸⁷. Найбільш спірними положеннями цієї норми були: 1) щодо можливості голосування за кандидата у судді КСУ, який отримав від Дорадчої групи оцінку «не відповідає» в частині компетентності у сфері права, 2) щодо можливості голосування лише за єдиного кандидата, який, наприклад, отримав оцінку «найбільше відповідає» за критерієм визнаного рівня компетентності у сфері права, тобто без фактичного вибору з трьох кандидатів (без конкурсу).

Таким чином, Закон № 2846-IX визначив процедуру конкурсного відбору суддів КСУ, проте не імплементував найважливішу рекомендацію Венеційської комісії щодо складу Дорадчої групи із семи членів, чотири з яких, на перехідний період, мали займати міжнародні експерти і, відповідно, мати право переважного голосу у прийнятті рішень. Така ситуація розглядалася Венеційською Комісією як можлива майбутня гарантія «нейтралізації політичного впливу» на членів Дорадчої групи. Суперечливим було положення Закону № 2846-IX щодо можливості продовжувати участь у конкурсному відборі суддів КСУ кандидатами, які Дорадчою групою були визнані як «не відповідні» за результатами оцінки рівня компетентності у сфері права. По суті, законодавством було закріплено положення щодо можливості призначення «професійно не придатного кандидата» суддею КСУ. Також, Законом № 2846-IX не було враховано рекомендацій Венеційської комісії в частині того, що Дорадча група повинна запропонувати суб'єктам призначення не менше двох кандидатів на кожну вакантну посаду. Якщо жоден із запропонованих кандидатів не буде призначений, необхідно буде провести новий процес відбору.

В результаті, під час формування складу Дорадчої групи, Венеційська комісія не задовольнила відповідний запит України наприкінці грудня 2022 року щодо свого представника до Дорадчої групи. А «25.01.2023 р. голова Венеційської комісії Клер Базі Малаурі

⁸⁷ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах: Закон України від 13.12.2022 № 2846-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2846-IX#Text>

оприлюднила лист до Голови Верховної Ради Р. Стефанчука, в якому констатувала, що українська сторона не виконала всі рекомендації стосовно складу Дорадчої групи експертів, яка буде відбирати суддів КСУ. Тому Венеційська комісія не буде делегувати свого представника до Дорадчої групи»⁸⁸. Ця відмова поставила українську владу перед фактом необхідності нагального удосконалення законодавства щодо відбору суддів КСУ відповідно до рекомендацій Венеційської комісії, інакше формування Дорадчої групи у її легітимному складі опинилося б під загрозою.

У листі щодо аналізу відповідності Закону № 2846-IX, який був підготовлений Венеційською комісією 25.01.2023 р., Комісія висловила свої додаткові рекомендації щодо порядку відбору кандидатур на посаду судді КСУ⁸⁹. В результаті, 25.05.2023 року до Верховної Ради був внесений Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України за № 9322. У першому читанні законопроект № 9322 був прийнятий Верховною Радою 10.06.2023 р. У другому читанні він був прийнятий як закон 27.07.2023 р. за № 3277-IX. Президент України підписав цей Закон 18.08.2023 р., який набрав чинності через два дні⁹⁰.

Відповідно до Закону України від 27.07.2023 № 3277-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України»⁹¹ кількісний склад Дорадчої групи залишився незмінним (шість членів), однак, протягом перехідного періоду Дорадча група набула права ухвалювати рішення щонайменше чотирма голосами її членів, з яких принаймні двоє «міжнародні» і голоси яких у разі повторного голосування є вирішальними. Також, Дорадча група отримала право вилучення особи із списку кандидатів у судді КСУ

⁸⁸ Рекомендації для відбору суддів КСУ поки не виконано: Голова Венеційської комісії оприлюднила листа до Руслана Стефанчука, документ. Судово– юридична газета. 25 січня 2023 р. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/260260-rekomendatsii-po-otboru-sudey-ksu-poka-ne-vypolneny-glava-venetsianskoy-komissii-obnarodovala-pismo-ruslanu-stefanchuku-dokument>

⁸⁹ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України». URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/f41f4b3a-cddd-4079-8b35-37ae387c66b5](https://itd.rada.gov.ua/f41f4b3a-cddd-4079-8b35-37ae387c66b5)

⁹⁰ Картка законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=9322&conv=9>

⁹¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України: Закон України від 27.07.2023 № 3277-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3277-20#Text>

у разі не відповідності кандидата визначеним критеріям. Такі законодавчі зміни не викликали занепокоєння з боку Венеційської комісії⁹².

З метою належного виконання законодавства щодо відбору суддів КСУ, 29.02.2024 року Указом Президента України № 139/2024 було затверджено Положення про проведення конкурсного відбору кандидатур на посаду судді КСУ стосовно осіб, яких призначає Президент України і утворено та затверджено персональний склад конкурсної комісії для проведення конкурсного відбору кандидатур на посаду судді КСУ стосовно осіб, яких призначає Президент України⁹³.

Останній етап законодавчого врегулювання процедури відбору суддів КСУ викликав неабиякий інтерес до критеріїв, за якими Дорадча група має оцінювати кандидатів у судді КСУ, адже їх не визначено в жодному із законодавчих актів. У п. 2 ч. 25 статті 10-2 Закону № 2846-IX це питання віднесено до повноважень Дорадчої групи, яка має «розробити та ухвалити методології оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді КСУ з урахуванням кращих міжнародних стандартів і практик»⁹⁴. На думку О. Щербанюк і Л. Бзової, кожний із цих двох етапів оцінювання має свою мету. Перший – «максимізувати політичну незалежність, а другий – гарантувати професійну компетентність»⁹⁵. Розроблена Дорадчою групою Методологія оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права⁹⁶, встановила високі вимоги до кандидатів у судді КСУ. В результаті, на переконання Л. І. Летнянчина, «робота Дорадчої групи

⁹² Follow-up Opinion to the opinion on the draft Law on amendments to certain legislative acts of Ukraine on improving the procedure for the selection of candidates for the position of judge of the Constitutional Court of Ukraine on a competitive basis (Draft Law no. 9322 of 25 May 2023), adopted by the Venice Commission at its 135th Plenary Session (Venice, 9-10 June 2023), (CDL-AD(2023)022). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)022-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)022-e)

⁹³ Питання конкурсного відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України стосовно осіб, яких призначає Президент України: Указ Президента України від 29.02.2024 р. №139/2024. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1392024-4998>

⁹⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах: Закон України від 13.12.2022 № 2846-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2846-IX#Text>

⁹⁵ Щербанюк О., Бзова Л. Реформування процедури добору суддів Конституційного Суду України як умова інтеграції до Європейського Союзу: контекстуальні та концептуальні міркування. *Право України*, 2023. № 7. С.12-23. DOI: 10.33498/lopu-2023-07-012

⁹⁶ Методологія оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права: Протокол № 2 засідання Дорадчої групи експертів від 04 грудня 2023 р. (зі змінами, затвердженими Протоколом № 10 засідання Дорадчої групи експертів від 30 травня 2024 р.). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/2024_metodologiya_dge_zminy_final.pdf

експертів, а також відкритий і прозорий порядок відбору кандидатур на посаду судді КСУ, суттєво поживали інтерес до конкурсу з боку зацікавлених суб'єктів і «першу хвилю» достойних кандидатів зустріла досить принципова, прискіплива й часом безкомпромісна позиція Дорадчої групи»⁹⁷. Так, з 2 по 8 березня 2024 року відбувалося перше оцінювання Дорадчою групою, за результатами якого лише п'ятеро з восьми кандидатів у судді КСУ пройшли далі⁹⁸. Цей процес виявив глобальну кадрову кризу серед юристів, – зазначено у Тіньовому звіті Єврокомісії, оскільки «низька «якість» кандидатів, які подалися на конкурс, не дозволила заповнити наявні вакансії за всіма квотами в першому турі конкурсу»⁹⁹. Зрештою, як стверджують Центр протидії корупції, Автомайдан і Фондація DEJURE, краще провести кілька конкурсів і відшукати достойних кандидатів, ніж пропустити тих, хто не довів свою відповідність цій високій посаді¹⁰⁰.

Насамкінець підсумуємо, ніхто не заперечить про можливість впливу на прийняття рішення за наявності компромату чи знання про вразливі місця індивідуума, який обраний суддею КСУ. Не можна відкидати також наявність критерію особистої відданості судді КСУ суб'єкту призначення. Тому й процедура набуття високого статусу судді КСУ від перевірки відповідності кандидата у судді КСУ «формальним вимогам» щодо віку, стажу та досвіду роботи у галузі права повинна була трансформувалася до незалежної від суб'єктів призначення конкурсної процедури перевірки кандидата у судді КСУ на відповідність «ментальним» критеріям усвідомленої доброчесності, високим моральним якостям та суспільного визнання фахівцем у галузі права.

⁹⁷ Летнянчин Л. І. Меритократична ідея (принцип) в судовій реформі. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (31 жовтня 2024р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. – Чернівці: 2024. 762 с. С. 35-43. URL: https://web.ccu.gov.ua/sites/default/files/suchasni_vyklyky_ta_aktualni_problemy_sudovoyi_reformy_v_ukrayini_2024.pdf

⁹⁸ Advisory Group of Experts assessed the competencies of candidates to the CCU : 5 out of 8 passed further. Anti-Corruption Action Centre. 2024. URL: <https://antac.org.ua/en/news/advisory-group-of-experts-assessed-the-competencies-of-candidates-to-the-ccu-5-out-of-8-passed-further/>

⁹⁹ Shadow Report on Chapter 23 “Justice and Fundamental Rights” of the European Commission’s Report on Ukraine in 2023. С. 87. URL: https://uba.ua/documents/1PR/PR%20%26%20Communications%202023/Zvit_09_09_2024_fin%20%282%29.pdf

¹⁰⁰ Конкурс забуКСУвав? Як відбирають суддів Конституційного Суду на першому відкритому конкурсі. Українська правда. 13 березня 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/03/13/7446304/>

ВИСНОВКИ

Процедуру законодавчого регулювання добору суддів КСУ в українському законодавстві умовно можна поділити на чотири етапи.

Перший етап розпочався зі схвалення 19.06.1991 р. Верховною Радою Концепції нової Конституції України і тривав до прийняття Конституції України 28.06.1996 р. Протягом чинності першого Закону України від 03.06.1992 р. № 2400-XII «Про Конституційний Суд України» процедура призначення суддів КСУ на різних стадіях її проходження здійснювалася суб'єктами призначення з політичною природою (Президентом України і Верховною Радою) за повної відсутності принципу виборності суддів КСУ, внаслідок чого протягом 1992-1996 років склад КСУ Верховною Радою так і не був обраний.

Другий етап розпочався з прийняттям Конституції України 28.06.1996 р. і тривав до конституційної реформи 02.06.2016 року. На другому етапі становлення процедури добору суддів КСУ в українському законодавстві вперше сформувалися основи призначення суддів КСУ на посади трьома суб'єктами формування складу КСУ: Президентом України, Верховною Радою і З'їздом суддів України. Призначення суддів КСУ Верховною Радою і З'їздом суддів України відбувалося на конкурсних засадах, хоча й за мінімально виписаних умов, на відміну від одноосібного призначення суддів КСУ Президентом України шляхом видачі Указу. Умовою, щоб обраний суддя КСУ набув статусу судді КСУ та приступив до виконання своїх прямих обов'язків, законодавством було визначено складення присяги суддею КСУ на засіданні Верховної Ради України. Однак самостійного приведення до присяги судді КСУ ніхто із суб'єктів призначення суддів КСУ так і не набув. Шляхом простої відсутності на засіданні Верховної Ради України з нагоди складення присяги суддею КСУ Президента України, Прем'єр-міністра України чи Голови Верховного Суду України, – приведення до присяги судді КСУ не допускалося і такий суддя КСУ не міг вступити на посаду.

Третій етап розпочався в результаті конституційної реформи 02.06.2016 року і тривав до 28.02.2022 р. – дати подання до Європейської Ради офіційної заявки на членство України в Європейському Союзі. На цьому етапі відбір суддів КСУ було визначено проводити на конкурсній основі трьома суб'єктами їх призначення: Президентом України, Верховною Радою і З'їздом суддів України. Однак прийняті в подальшому законодавчі акти щодо відбору суддів КСУ не в повній мірі відповідали цьому конституційному положенню. По суті, обов'язок створення конкурсної комісії був прямо визначений лише для Президента України. Жодних вимог до її складу, порядку діяльності,

окрім того, що її членами можуть бути правники з «визнаним рівнем компетентності» передбачено не було, як і того, хто має визначати рівень компетентності цих правників і які складники він включає.

Порядок призначення суддів КСУ Верховною Радою був врегульований ст. 208 Регламенту, однак замість конкурсної комісії для відбору суддів КСУ ці обов'язки було покладено на Комітет ВР.

Щодо порядку призначення суддів КСУ 3'їздом суддів України, – то в Законі № 2136–VIII лише зазначалося, що таку підготовку замість конкурсної комісії для відбору суддів КСУ здійснює Рада суддів України.

У підсумку відбір кандидатів на посади суддів КСУ здійснювався за формальною процедурою кожним суб'єктом призначення суддів КСУ самостійно за наступним порядком: 1) прийняття заяв від кандидатів, 2) оприлюднення їх автобіографій і мотиваційних листів, 3) вивчення документів та відомостей, наданих кандидатами, 4) співбесіди з кандидатами, 5) складання списку кандидатів, рекомендованих на посаду судді КСУ, 6) прийняття відповідного акту про призначення суддею КСУ.

Питання удосконалення порядку добору суддів КСУ шляхом створення єдиного органу перевірки доброчесності і професійної компетентності кандидатів у судді КСУ було поставлено Президентом України в 2021 році як нагальне, проте найближчих півроку реальних дій у напрямку його виконання на законодавчому рівні так і не відбулося.

Четвертий етап розпочався 28.02.2022 р., коли Президент України подав до Європейської Ради офіційну заявку на членство в Європейському Союзі і триває по даний час. Виокремлення цього етапу процедури добору суддів КСУ зумовлене процесом виконання рішення Європейської Ради від 23.06.2022 р. про рекомендацію надання Україні статусу кандидата в члени Європейського Союзу та приведення законодавства України у відповідність до рекомендацій Венеційської комісії щодо прийняття та запровадження законодавства щодо процедури добору суддів КСУ шляхом впровадження процесу їх попереднього відбору Дорадчою групою на основі оцінки доброчесності та професійних навичок осіб, які виявили намір стати суддями КСУ.

Прийнятий Верховною Радою Закон № 2846-IX визначив процедуру конкурсного відбору суддів КСУ, проте не імплементував деякі рекомендації Венеційської комісії щодо складу Дорадчої групи, порядку прийняття рішень Дорадчою групою та деяких аспектів процедури оцінювання кандидатів у судді КСУ. В результаті, Венеційська комісія не задовольнила відповідний запит України наприкінці грудня 2022 року щодо свого представника до Дорадчої групи. Законом № 3277-IX було

уточнено положення про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді КСУ. Кількісний склад Дорадчої групи залишився незмінним (шість членів із встановленою попередньо процедурою їх обрання). Однак, протягом шестирічного перехідного періоду Дорадча група ухвалюватиме рішення щонайменше чотирма голосами її членів, з яких принаймні двоє запропоновані міжнародними організаціями чи Європейською комісією «За демократію через право». У разі однакової кількості голосів «за» і «проти» під час повторного голосування голоси трьох членів Дорадчої групи, з яких принаймні двоє запропоновані міжнародними організаціями чи Європейською комісією «За демократію через право», є вирішальними. Крім того, Дорадча група отримала право вилучення особи із списку кандидатів у судді КСУ, якщо останній на переконання Дорадчої групи не відповідатиме «високим моральним якостям» та не виявиться особою «із визнаним рівнем компетентності».

Отже, поняттям «добір суддів КСУ» щонайменше охоплюється такими складовими: 1) суб'єкти призначення суддів КСУ; 2) вимоги, які висуваються до кандидатів у судді КСУ; 3) процедура добору суддів КСУ. На перших двох етапах законодавчого регулювання процедури добору суддів КСУ переважали перші дві, більшою мірою політичні складові. Остання в українському законодавстві була детально визначена лише на сучасному етапі. Вхідження до законодавчого регулювання процедури добору суддів КСУ третьої складової з міжнародним компонентом зумовлене прагненням українського суспільства до європейських цінностей та стандартів і бажаним прийняттям України до Європейського Союзу.

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячене дослідженню українського законодавства щодо процедури добору суддів КСУ з часу здобуття Україною незалежності по даний час. З'ясовано, що процедуру законодавчого регулювання добору суддів КСУ в українському законодавстві умовно можна поділити на чотири етапи. На першому етапі, у період з 1991 по 1996 роки, вперше відбулося законодавче закріплення порядку формування та кількісного складу КСУ. Другий етап пов'язаний із прийняттям Конституції України 28.06.1996 р. і характеризується формуванням конституційних основ обрання та призначення на посади суддів КСУ. Третій етап, що розпочався в результаті конституційної реформи 02.06.2016 року, законодавчо закріпив положення щодо проведення добору суддів КСУ на конкурсній основі трьома суб'єктами їх призначення: Президентом України, Верховною Радою і З'їздом

суддів України. На четвертому етапі, який розпочався 28.02.2022 р., коли було подано до Європейської Ради офіційну заявку України на членство в Європейському Союзі, запроваджено процедуру добору суддів КСУ з урахуванням процесу їх попереднього відбору Дорадчою групою на основі оцінки відповідності кандидатів у судді КСУ високим моральним якостям та визнаним рівнем компетентності у сфері права. Доведено, що впродовж поступової трансформації законодавства щодо добору суддів КСУ, складові поняття «добір суддів КСУ», окрім формалізованих «суб'єктів призначення суддів КСУ» та «вимог, які висуваються до кандидатів у судді КСУ», поповнились новою складовою – «процедура добору суддів КСУ», до якої ввійшло оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді КСУ з урахуванням кращих міжнародних стандартів і практик.

Література

1. Про Концепцію нової Конституції України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 19.06.1991 № 1213-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-12#Text>
2. МIRONENKO О. М. Історія Конституції України. К.: Ін Юре, 1997. 60 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Myronenko_Oleksandr/Istoriia_Konstytutsii_Ukrainy.pdf?PHPSESSID=0gpfokhdbjbb7b0gtr3b6ba06
3. Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон України від 19.06.1991 № 1213а-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213%D0%B0-12#Text>
4. Шаповал В.М. Конституційний Суд України. Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2008. 568 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Konstitutsiyny_Sud_Ukraini
5. Конституція (Основний Закон) України: Закон від 20.04.1978 № 888-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#o384>
6. Про Конституційний Суд України: Закон України від 03.06.1992 № 2400-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2400-12#o28>
7. Про порядок введення в дію Закону України «Про Конституційний Суд України»: Постанова Верховної Ради України від 03.06.1992 № 2401-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2401-12#Text>
8. Юзьков Леонід Петрович. URL: <https://constitutionalist.com.ua/iuzkov-leonid-petrovych/>
9. Савенко М. Д. Історія конституційної юстиції України. *Наукові записки НАУКМА*, 2002. Т. 20. Спеціальний випуск : у двох частинах. Ч. 2. С. 355-359. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/ff4a125f-e869-48ba-8499-23bd3ec94904>

10. Цимбалістий Т. Становлення і сутність інституту конституційної юстиції. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*, 2014. №2. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/7894>

11. Бондаренко Н.О. Проблемні питання конституційної юстиції в Україні. *Форум права*, 2011. № 1. С. 107-113.

12. Про проект нової Конституції України: постанова Верховної Ради України від 01.07.1992 № 2525-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2525-12#o754>

13. Про проект нової Конституції України: постанова Верховної Ради України від 08.10.1993 № 3494-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3494-12#Text>

14. Проект Конституції України, опублікований у пресі 26 жовтня 1993 р. URL: <https://constituanta.blogspot.com/2012/10/1993.html>

15. Гергелійник В. О. Правові проблеми становлення та функціонування конституційної юстиції України: дис. ... канд. юрид. наук. к: 12.00.02. Національна академія внутрішніх справ України. К., 1999. 203 с.

16. Конституційний договір від 08.06.1995 № 1к/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80#Text>

17. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. (перша редакція) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628#o643>

18. Конституція України: Науково-практичний коментар / В.Б. Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулін та ін.; Ред. кол. В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевой та ін. Харків: Видавництво «Право»; Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 808 с.

19. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80/ed19961016#Text>

20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»: Закон України від 17.05.2012 № 4711-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4711-17/ed20140302#Text>

21. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%D0%B2%D1%80/ed20060120#Text>

22. Про внесення змін до Закону України «Про комітети Верховної Ради України»: Закон України від 22.12.2005 № 3277-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3277-15/ed20060120#Text>

23. Барабаш Ю. Г. Реформування системи призначення суддів Конституційного Суду України як напрямок зниження конфліктності у його діяльності. *Право і Безпека*, 2007. Т. 6. № 2. С. 10-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2007_6_2_5

24. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України; Регламент від 10.02.2010 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20100210#Text>

25. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР (в редакції від 13.05.2009 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80/ed20100210#o70>

26. Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України: Закон України від 08.10.2010 № 2600-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2600-17#Text>

27. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80/ed19961016#Text>

28. Хто стає суддями Конституційного Суду і чому вони не захищають Конституцію? URL: <https://dejure.foundation/khto-staye-suddiamy-ksu/>

29. Рішення КСУ від 07.07.2009 № 17-рп/2009 у справі щодо за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання», частин першої, другої статті 6, частин третьої, четвертої статті 44, пункту 3 частини першої, частини другої статті 45, частини другої статті 71, частини третьої статті 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», частини шостої статті 52 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (справа про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-09#Text>

30. Боднаренко Б. Гарантії незалежності суддів Конституційного Суду України. *Український часопис конституційного права*, 2017. № 3. С. 60-65. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2017-3/pdfs/6-bohdan-bondarenko-harantii-nezalezhnosti-suddiv-konstytutsiinoho-sudu-ukrainy.pdf>

31. Денисенко В. І. Формування та функціонування в Україні політичного режиму Віктора Януковича (2010–2014 рр.): монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 878 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/01_2021/Denisenko_monogr.pdf

32. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення їх у відповідність із Конституцією України: Закон України від 07.10.2010 № 2592-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2592-17/ed20101013#Text>

33. Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення їх у відповідність із Конституцією України: Закон України від 23.02.2014 № 763-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/763-18/ed20140302#n5>

34. Про реагування на факти порушення суддями Конституційного Суду України присяги судді: постанова Верховної Ради України від 24.02.2014 № 775-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/775-18#Text>

35. Ковтун В.В. Щодо питання порядку призначення та звільнення суддів Конституційного Суду України. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2022. № 4. С. 71-76. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/15>

36. Нестеренко Д.О. Припинення повноважень та звільнення суддів Конституційного Суду України як гарантія їх незалежності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2023. Серія ПРАВО. Вип. 76. Ч. 1. С. 103-108. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.1.15>

37. Берченко Г. В. Відновлення дії тексту конституції в аспекті концепції установчої влади. *Форум права*, 2016. № 4. С. 25-34. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14390/1/Berchenko_25-34.pdf

38. Справа «Овчаренко та Колос проти України» (Заяви № 27276/15 і № 33692/15). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:\[%22001-230336%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:[%22001-230336%22]})

39. Рабінович С. Контроль за застосуванням заходів відповідальності за порушення присяги судді Конституційного Суду України: питання конституційності й законності. *Вісник Конституційного Суду України*, 2018. № 5, С. 63-73

40. Різник С.В. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: дис. ... д-ра юрид. [12.00.02] / Львівський національний університет імені Івана Франка МОН України; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Київ, 2021. 473 с.

41. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19/ed20160930#n6>

42. Проект Закону про Конституційний Суд України від 01.11.2016 року № 5336. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=60382

43. Проект Закону про Конституційний Суд України від 17.11.2016 року № 5336-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60542

44. Висновок щодо Проекту Закону Про Конституційний Суд України: Висновок Венеційської комісії № 870/2016 від 9-10 грудня 2016 року. Європейська Комісія за демократію через право. 16 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/870_2016_2016_12_12.pdf

45. Проект Закону про Конституційний Суд України від 17.11.2016 року № 5336-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60542

46. Проект Закону про Конституційний Суд України від 07.06.2017 року № 6427-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6427-%D0%B4&skl=9

47. Зауваження Головного юридичного управління від 11.07.2017 до Проекту Закону про Конституційний Суд України від 07.06.2017 № 6427-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6427-%D0%B4&skl=9

48. Озерський І. В. Фаховий відбір кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України у світлі проекту Закону України Про Конституційний Суд України (реєстр. № 5336-1 від 17.11. 2016 р.). *Економіка. Фінанси. Право*, 2017. № 4. С. 35-38.

49. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19/ed20170713#Text>

50. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України; Регламент від 10.02.2010 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20170803#n1585>

51. Щербанюк О.В. Стратегія реформування конституційного судочинства в сучасних умовах. *Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ужгород, 22 червня 2021 р. С. 190-195. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1966>

52. Летнянчин Л. І. Меритократична ідея (принцип) в судовій реформі. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: *Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (31 жовтня 2024р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. – Чернівці: 2024. 762 с. https://web.ccu.gov.ua/sites/default/files/suchasni_vyklyky_ta_aktualni_problemy_sudovoyi_reformy_v_ukrayini_2024.pdf

53. Указ Президента України від 04 жовтня 2017 року № 306/2017. «Про конкурсну комісію для здійснення відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3062017-22754>

54. Марусяк О. Конкурсний відбір суддів КСУ – наступний крок для євроінтеграції. 27.06.2022. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/konkursnyj-vidbir-suddiv-ksu-nastupnyj-krok-dlya-yevrointegratsiyi/>

55. Дереш Ю.В., Романчук А.О. Щодо питання про призначення суддів Конституційного Суду України як передумови його незалежності та доброчесного складу. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2022. № 11, С. 93-97. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/18>

56. Мілова Т. М. Статус суддів конституційного суду України в контексті вітчизняної реформи правосуддя: окремі аспекти. *Наукові записки [Центрально українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Право*, 2017. Вип. 2 (спецвип.). С. 41-44. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslnnp_2017_2\(spetsvip\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslnnp_2017_2(spetsvip))

57. Щебетун І. С., Марценюк А. І. Проблемні питання формування Конституційного Суду: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2021, № 64. С. 77-81. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.64.14>

58. Стецюк Н. В. Впровадження законодавства про процедуру конкурсного відбору суддів Конституційного Суду України, відповідно до рекомендацій Венеційської комісії. *Сучасний конституціоналізм та євроінтеграційні процеси в Україні (Збірник матеріалів учасників П'ятої міжнародної науково-практичної конференції)*, Львів: ПП «Видавництво» БОНА», 2023. 274 с. С. 217-221.

59. Летнянчин Л.І. Конституційний суд України у пореформений період: суд чи орган конституційного контролю? *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф.* (21 жовтня 2022р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. Чернівці: 2022. 808 с. С. 203-212.

60. Щодо реформування Конституційного Суду: терміновий Висновок Венеційської комісії від 11 – 12 грудня 2020 р. № 1012/2020 (CDL-AD(2020)039). URL: <https://rm.coe.int/urgent-opinion-of-the-vc-on-the-reform-ofconstitutional-court-uk/1680a116c9>

61. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137>

62. Володимир Зеленський підписав заявку на членство України у Європейському Союзі. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-zayavku-na-chlenstvo-ukrayini-u-73249>

63. Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union, European Commission, Brussels, 17.06.2022 COM(2022) 407 final. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/opinion-ukraines-application-membership-european-union_en

64. Картка документа Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2846-20>

65. Проект Закону Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1582306>

66. Терміновий висновок Венеціанської комісії від 23.11.2022 р. №1109 / 2022 (CDL-PI(2022)046) про проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного суду України на конкурсній основі. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2022\)046](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2022)046)

67. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах: Закон України від 13.12.2022 № 2846-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2846-IX#Text>

68. Закликаємо Президента ветоувати закон про реформу Конституційного Суду. 15.12.2022. URL: <https://www.chesno.org/post/5423/>

69. Висновок Венеціанської комісії щодо Проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного суду України на конкурсних засадах», ухвалено Венеційською комісією на 133-му пленарному засіданні (Венеція, 16-17 грудня 2022 р.) від 19 грудня 2022 року № 1109/2022 (CDL-AD(2022)054). URL: https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/opinion_1109.pdf

70. Картка документа Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2846-20>

71. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України на конкурсних засадах: Закон України від 13.12.2022 № 2846-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2846-IX#Text>

72. Рекомендації для відбору суддів КСУ поки не виконано: Голова Венеційської комісії оприлюднила листа до Руслана Стефанчука, документ. Судово– юридична газета. 25 січня 2023 р. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/260260-rekomendatsii-po-otboru-sudey-ksu-poka-ne-vypolneny-glava-venetsianskoy-komissii-obnarodovala-pismo-ruslanu-stefanchuku-dokument>

73. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України». URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/f41f4b3a-ccdd-4079-8b35-37ae387c66b5](https://itd.rada.gov.ua/f41f4b3a-ccdd-4079-8b35-37ae387c66b5)

74. Картка законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=9322&conv=9>

75. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення положень про конкурсний відбір кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України: Закон України від 27.07.2023 № 3277-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3277-20#Text>

76. Follow-up Opinion to the opinion on the draft Law on amendments to certain legislative acts of Ukraine on improving the procedure for the selection of candidates for the position of judge of the Constitutional Court of Ukraine on a competitive basis (Draft Law no. 9322 of 25 May 2023), adopted by the Venice Commission at its 135th Plenary Session (Venice, 9-10 June 2023), (CDL-AD(2023)022). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)022-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)022-e)

77. Питання конкурсного відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України стосовно осіб, яких призначає Президент України: Указ Президента України від 29.02.2024 р. №139/2024. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1392024-49989>

78. Щербанюк О., Бзова Л. Реформування процедури добору суддів Конституційного Суду України як умова інтеграції до Європейського Союзу: контекстуальні та концептуальні міркування. *Право України*, 2023. № 7. С.12-23. DOI: 10.33498/loiui-2023-07-012

79. Методологія оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права: Протокол № 2 засідання Дорадчої групи

експертів від 04 грудня 2023 р. (зі змінами, затвердженими Протоколом № 10 засідання Дорадчої групи експертів від 30 травня 2024 р.). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/2024_metodologiya_dge_zminy_final.pdf

80. Advisory Group of Experts assessed the competencies of candidates to the CCU : 5 out of 8 passed further. Anti-Corruption Action Centre. 2024. URL: <https://antac.org.ua/en/news/advisory-group-of-experts-assessed-the-competencies-of-candidates-to-the-ccu-5-out-of-8-passed-further/>

81. Shadow Report on Chapter 23 “Justice and Fundamental Rights” of the European Commission’s Report on Ukraine in 2023. URL: https://uba.ua/documents/1PR/PR%20%26%20Communications%2023/Zvit_09_09_2024_fin%20%282%29.pdf

82. Конкурс забудуКСУвав? Як відбирають суддів Конституційного Суду на першому відкритому конкурсі. Українська правда. 13 березня 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/03/13/7446304/>

Information about the author:

Honchar Oleh Oleksandrovych,

Postgraduate Student at the Department of Procedural Law,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2, Kotsiubynskoho str., Chernivtsi, 58012, Ukraine